

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

На здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**«Культурно-освітнє та наукове життя м. Івано-Франківська
у 1991–2022 рр.»**

Студентки 2 курсу, групи СОІз-2м
напряму підготовки (спеціальності)
014.03 «Середня освіта (Історія)

Видрак Ілони Василівни

Керівник:

кандидат історичних наук , доцент

Кобута Степан Йосифович

Рецензент:

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Видрак І.В. «Культурно-освітнє та наукове життя м. Івано-Франківська у 1991–2022 рр.». Івано-Франківськ, 2023. 117 с.

Формування культурницького середовища Івано-Франківська після 1991 р. було тісно пов'язано із суспільно-політичними перетвореннями, що дозволили не тільки відновити національну культурну спадщину минулого, але сприяли її розвитку в нових умовах української незалежної держави. Політичні події впливали на стан та тенденції в культурній сфері, оскільки утвердження національної ідентичності неможливе без розвитку національної культури, освіти, мистецтва. Сучасний Івано-Франківська є містом учнівської і студентської молоді. У ньому функціонують численні навчальні заклади різних форм власності і рівнів акредитації. Помітне місце в освітній сфері займають Прикарпатський національний університет, Івано-Франківський національний університет нафти і газу, Івано-Франківський національний медичний університет. Їхній освітній і науковий потенціал дає можливість отримати якісну освіту для студентів, розвинути вітчизняну науку, сприяти покращенню соціальної ситуації.

У місті діють численні культурні і мистецькі заклади, які забезпечують культурне дозвілля мешканців. Тут працюють чимало талановитих літераторів, творчість яких відома далеко за межами країни. Нинішній Івано-Франківськ є знаковим культурно-мистецьким центром, у якому розвиваються різні за жанром мистецькі напрями: музичний, танцювальний, театральний, образотворчий, літературний. Культурне життя має виражене європейське спрямування, зорієнтоване на об'єднання людей.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ	8
РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРНИЦЬКИЙ РОЗВИТОК МІСТА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	20
РОЗДІЛ 3. ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ ЖИТТЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	40
РОЗДІЛ 4. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПРОСТІР МІСТА	50
РОЗДІЛ 5. ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	71
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми. Місто Івано-Франківськ створювалося і розвивалося як європейське. Його будівниками були наші предки, котрі в умовах втрати власної державності і чужих політичних режимів зберігали рідну мову, звичаї, традиції, власну культуру. Культурний розвиток українців переплітався із внеском мешканців інших національностей, таких як поляки, вірмени, євреї, німці, створюючи місцевий колорит і відображаючи його мистецтві, культурі, архітектурі, традиціях. Історична спадщина, відображена в архітектурі, мистецтві, культурному надбанні Станиславова–Станіслава–Івано-Франківська справили на його зовнішність та внутрішню динаміку своєрідний стиль, що і сьогодні впадає у вічі мешканцям та гостям міста. Нинішній Івано-Франківськ слугує прикладом українського міста, де його мешканці, незважаючи на своє національне походження, є носіями української свідомості, чітко уособлюють себе складовою частиною українського народу, зберігаючи при цьому етнографічну та регіональну ідентичність.

Увага до суспільних і культурницьких подій міста в часи незалежності України обумовлює зростаючий інтерес у багатьох дослідників. В своїх працях вони окреслюють особливості культурного розвитку Івано-Франківська на сучасному етапі і пропонують окреслити їхнє значення в контексті загальної історії України. З'ясування феномена культури сучасного міста в нинішніх гуманітарних дослідженнях опиняється центрі уваги насамперед місцевих науковців. Попри відсутність загальних дослідницьких праць, приурочених вивченню культурного, освітнього, наукового життя міста в умовах незалежності цей напрям регіональної історії має велику перспективу. У цьому полягає в важливість даної дипломної роботи, оскільки вона є спробою відобразити основні тенденції. Це і зумовлює актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження соціально-культурне життя міста Івано-Франківська в період незалежності України.

Предметом дослідження даної роботи є особливості і закономірності культурного розвитку Івано-Франківська в умовах суспільно-політичних змін, освітнього та наукового потенціалу, специфіки культурно-мистецького простору у досліджуваний період.

Мета і завдання дослідження. В рамках узагальнення наявного джерельного та наукового матеріалу показати цілісну картину соціально-культурного життя міста Івано-Франківська з моменту досягнення Україною незалежності.

При написанні магістерської роботи визначені такі **завдання**:

- проаналізувати джерельну та історіографічну базу досліджуваної проблеми;
- дослідити соціально-політичні умови, у яких відбувалися зрушення національно-культурного розвитку міста в період незалежності України;
- охарактеризувати освітній та науковий розвиток обласного центру Прикарпаття Івано-Франківська;
- проаналізувати основні форми реалізації культурно-мистецького простору Івано-Франківська в досліджуваний період.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1991 – 2022 рр. Початок дослідження приурочений здобуттю Україною незалежності. Це змінило напрями розвитку соціально-культурних процесів, дало можливість повернутися до національних особливостей і традицій. Верхня межа – 2022 р., початок масштабного російського військового нападу на Україну. Війна та воєнні потреби значно вплинули на забезпечення усіх сфер життя міста, зменшивши витрати на культуру та інші напрямки.

Територіальні межі дослідження охоплюють сучасну територію міста Івано-Франківська, яка сформувалася на початку 1990-х років до моменту

розширення міського простору у 2020 р. в рамках проведення реформи децентралізації.

Методи дослідження. Методологічну основу дипломної роботи склали такі принципи історичної науки: принцип історизму, принцип об'єктивності відображення історичного процесу, цивілізаційний підхід. Дослідження розвитку міста Івано-Франківська здійснювалося із використанням таких наукових методів як проблемно-хронологічний, порівняльний, структурний, статистико-аналітичний, аналізу і синтезу.

Наукова новизна дослідження полягає спробі окреслити основні напрямки культурного розвитку конкретного міста в контексті соціально-політичних змін та їх впливу на розвиток культури, узагальнення тенденцій освітнього та наукового життя, визначення національно-культурних складових культурного простору Івано-Франківська в досліджуваний період.

Практичне значення одержаних результатів визначається потребою врахування досвіду культурного розвитку міста в контексті суспільних змін. Окремі факти, узагальнення і висновки можуть бути використані при підготовці узагальнюючих праць з історії України та зокрема історичного краєзнавства, застосовані в навчальному процесі, при розробці та викладанні у закладах загальної середньої освіти навчального курсу «Історія рідного краю», навчальних курсів з історії культури та культурології у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні положення роботи викладені у виступі на секційному засіданні кафедри історії України і методики викладання історії Факультету історії, політології і міжнародних відносин в рамках проведення щорічної звітної-наукової конференції викладачів, докторантів, аспірантів і студентів університету за 2022 рік. Також окремі положення і результати дослідження на обговорювалися під час проведення навчальних занять з дисциплін, пов'язаних із темою культури під час

проведення навчальних занять в рамках асистентської (педагогічної) практики на базі кафедри історії України і методики викладання історії.

Структура роботи визначена завданням та метою дослідження. Вона має такі структурні складові: вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел (100 позицій) та додатки. Основна частина роботи складається із 84 сторінок, загальний обсяг роботи 117 сторінка.

РОЗДІЛ 1.

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ

Сучасна історія Івано-Франківська в науковому підході тільки формується. Поки що немає узагальнених праць, присвячених різним сферам суспільного життя міста. Разом з тим уже появилися ціла низка праць, присвячених політичним, економічним, соціальним подіям. Є також напрацювання у відображенні культурної сфери часів незалежної України.

Серед активних дослідників історії Івано-Франківська від його виникнення до сучасних днів був академік Національної академії наук Вищої школи України, історик, краєзнавець, засновник прикарпатської історичної школи В. Грабовецький. Це знаний науковець, який багато своїх праць приурочив дослідженню історії Прикарпаття та міста Івано-Франківська. Більшість досліджень відносяться до попередніх століть, але є видання, у яких розкриваються культурні питання з сучасної історії міста. Так разом із Б.Гаврилівим та Г.Карась він підготував книгу «Івано-Франківськ у пам'ятниках історії та культури». Її було видано у 2001 р. на відзначення десятої річниці з часу проголошення самостійності України, а також до відзначення 340-річчя заснування міста Станиславів [75].

У ній вміщено фотографії та опис пам'яток історії і культури, у тому числі й тих, які були встановлені чи відкриті уже в часи незалежної держави. Зміст книги має джерелознавчу основу, у ній міститься інформація про авторів, архітекторів, скульпторів пам'ятних дощок і скульптур, встановлених на території Івано-Франківська після 1991 р.

Ще одна цікава книга В. Грабовецького написана спільно із краєзнавцем та літератором В. Бабієм під назвою «Місто Івана Франка». У ній подається історія міста Івано-Франківська з часу його заснування до наших днів через розвиток культурного середовища. Окремий розділ книги присвячений

сучасному періоду розвитку міста, відображає культурні і літературні події від перших років незалежності України до 2006 р. [77].

Багато історичних праць вийшло і присвячено святкуванню 350-річчя надання місту Івано-Франківську магдебурзького права. І чи не найбільший здобуток в цьому руслі прикарпатських вчених. Дослідники історії міста намагалися висвітлити детальну панораму минулого і сьогодення Івано-Франківська, а також сучасні суспільно-політичні та культурно-мистецькі процеси.

Одним із перших приурочив цій події працю «350 років крокує в історії міста Івана Франка» академік В. Грабовецький. У ній він узагальнив свої попередні роботи, присвячені урбаністичній тематиці, і навів інформацію про власний внесок у розвиток культурної і музейної справи у місті. У книзі подано історію створення і розвитку Музею кафедри історії України Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Як стверджував автор, це був перший і єдиний на той час серед університетських кафедр України музей, в якому зібрані документи про заснування такої кафедри у тогочасному Івано-Франківському державному педагогічному університеті. Серед них і копія наказу ректора В.Кононенка, який підтримав ідею створення першої такої кафедри серед усіх тогочасних вищих навчальних закладів України. У цій книзі міститься також огляд двадцятирічних подій сучасної історії міста, від 1991 р. і до 2011 р. [76].

Професор В.Грабовецький став ініціатором написання колективної монографії «Історія Івано-Франківська в ХХ – початку ХХІ ст.». Ця книга має значну наукову цінність, авторський колектив склали учні В.Грабовецького, вихідці з його наукової школи, нині відомі викладачі і науковці Прикарпатського національного університету О.Жерноклеєв, І. Райківський, С. Адамович, О. Єгрешій, С.Кобута, А.Королько та ін. У цій праці розкривається багатовікова історія міста у хронологічно-проблемній послідовності. Важливе місце займають розділи «Івано-Франківськ в умовах незалежної української

держави (1992 – 2011)», та «Культура Станіслава в ХІХ-ХХІ ст.», у яких на основі першоджерел та архівних матеріалів розкрито особливості політичного, соціально-економічного та культурного розвитку міста в зазначені періоди [82].

З огляду на тематику дипломної роботи, важливим є опис розвитку міста періоду державної незалежності України (1991-2011). Також в інших розділах подається багато матеріалів, присвячених культурній діяльності. У книзі багато місця та ілюстрацій присвячені пам'яткам архітектури. Окреме місце займає огляд сучасного літературного життя обласного центру Прикарпаття. Також у монографії є підрозділи, присвячені освітнім і науковим установам, спортивному життю. Видання добре проілюстроване старовинними і сучасними фотографіями Івано-Франківська, які відображають різні історичні епохи [82].

Культурному становленню Івано-Франківська, краєзнавчому минулому чимало праць підготували відомі прикарпатські краєзнавці П.Арсенич, Б.Гаврилів, М.Головатий, В.Полек.

Історик та краєзнавець Б.Гаврилів багато своїх праць присвятив вивченню краєзнавчої тематики. Він автор таких видань, як «Історія Івано-Франківська в хронології (1662 – 1994)» ([88]) та «Пам'ятники та визначні місця Івано-Франківська» [10]. У них висвітлюється хронологія історичних подій від надання місту магдебурзького права і до незалежності, подається перелік та опис архітектурних та історичних пам'яток Івано-Франківська, наводяться ілюстрації та фотографії різних періодів [10, с. 6]. Він також підготував книгу «Історія Прикарпаття в краєзнавчих дослідженнях» (2013), де вміщено статті науковця різних років, присвячені дослідженню пам'яток історії та культури краю [71].

Б.Гаврилів написав ще одну книгу «З історії вулиць обласного центру». У ній пояснив, звідки походять і кому присвячені назви міських вулиць, а також подав історію їх перейменування після 1991 р. [70].

Про походження назв та історію міських вулиць та площ Івано-Франківська йдеться у книгах М.Головатого та В.Полека. Прикарпатський краєзнавець В.Полек написав книгу «Майданами і вулицями Івано-Франківська». Вона добре ілюстрована, має значний фактологічний матеріал, і відображає обличчя нинішнього міста. Розповідь про топонімічні місця поєднана із характеристикою історичних портретів відомих письменників, громадських діячів, представників культури, митців [89].

Схоже за напрямом видання підготував історик-краєзнавець М.Головатий. Книга «200 вулиць Івано-Франківська» знайомить читачів із описом забудови двохсот міських вулиць, дає, літопис перейменувань, вказує на номери будинків, у яких жили відомі персони [74]. Автор звертає увагу на нові назви вулиць, надані в часи незалежності, пояснює логіку перейменування. Книга добре ілюстрована сучасними і старовинними фотографіями, що дають змогу побачити зміни у зовнішньому вигляді та архітектурі будинків попередніх епох і сучасності.

У 2006 р. науковці Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника видали яскраве широкоформатне книжкове ілюстроване видання «Прикарпаття – спадщина віків. Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії». Воно має науковий характер і водночас багато насичене ілюстраціями і фотоматеріалом. У ньому через опис культурної спадщини етнографічних регіонів області: Гуцульщини, Бойківщини, Покуття, Опілля розкриваються особливості розвитку традиційної культури Карпатського краю. У книзі міститься коротка історія краю, відображений туристичний потенціал Івано-Франківської області та і міста Івано-Франківська [38]. Частина видання у різних тематичних рубриках розкриває сучасний національно-культурний феномен обласного центру [88].

Архітектура міської забудови відображена у колективній праці М.Головатого, В.Шпільчака, З.Соколовського «Станіслав–Івано-Франківськ – місто давнє і сучасне». У ній теж почерпнути короткий матеріал про

найважливіші події та розвиток Івано-Франківська, опис культурного середовища, зовнішній вигляд вулиць, будівель. Автори дають характеристику господарському розвитку, розповідають про побут мешканців [96].

Про соціально-економічне і культурне життя міста у 1990-х рр. йдеться у працях наукового керівника дипломної роботи С. Кобути. У статті «Івано-Франківськ у 1992 р.: тенденції соціально-економічного життя міста у перший рік української незалежності» подана розповідь про ситуацію в Івано-Франківську протягом 1992 р. Автор показав кризові явища в економіці, зміни в міській господарці, складнощі переходу до ринкових відносин. Також відображене повсякденне життя міських мешканців, проблеми із забезпеченням життєвих потреб [83].

У статті цього ж автора «Міська влада Івано-Франківська (1990-1994): правління «перших демократів» розкривається картина становлення міських органів врядування Івано-Франківська, діяльності політичних партій і громадських організацій, міських чиновників і громадських активістів [84]. Також в роботі є матеріали про культурні процеси у місті, реформування освітньої сфери, мистецьке життя.

Ряд праць про міське культурне середовище написали І. Бондарев та О. Гречаник намагалися більше розказати про ковальські фестивалі, що проводяться у місті упродовж багатьох років незалежності. Одна із частин книги так і називається: «Місто кованих скульптур» [67].

Інше видання цих авторів «Станіславські ратуші» присвячене історії будівництва, реконструкції і використання приміщення Івано-Франківської ратуші.

В дипломній роботі використані праці, у яких розкриваються різні проблеми сучасного розвитку культури Івано-Франківська.

Стаття О. Цівкач «Від Станіслава до Івано-Франківська» звертає увагу на потребу збереження культурних пам'яток міста в умовах сучасної урбанізації і містобудування. Автор показує культурну еволюцію від

провінційного містечка до сучасного міського технополісу, наголошує на своєрідних рисах сучасного культурного феномену Івано-Франківська [94].

Темі мистецького розвитку Івано-Франківська присвячене також видання Р.Гандзюка, М.Головатого, З.Федунківа «Історико-архітектурний нарис: пам'ятки історії та культури Івано-Франківська». Воно дає можливість читачам ознайомитися із пам'ятками історії, археології та мистецтва, акцентує увагу на формах і способах їх сучасного дослідження та збереження. [81]. Також проблеми розвитку сучасної архітектури міста відображені у статті З.Лукомської «Місто Івано-Франківськ – історія та сучасність [86].

Релігійні пам'ятки та церковну архітектуру досліджує у своїй праці «Сакральна архітектура м. Івано-Франківська: стан і перспективи використання» краєзнавець Т.Маланюк. Автор зробив детальний опис архітектурних композицій різних міських церков та храмів. Також навів схеми використання напрацьованого ним матеріалу у формі туристично-екскурсійних маршрутів для мешканців та гостей міста.

Проблемі розвитку сучасного хорового співу, збереження основ та техніки виконання релігійних і світських творів присвячена праця Ж. Зваричук «Відродження традицій хорового церковного співу в Івано-Франківську в новітній час» [79].

Образ сучасного Івано-Франківська намагався осмислити відомий український культуролог та філософ Т. Возняк у своїй статті «Станіславів: феномен міста». Він здійснив порівняльний аналіз середньостатистичного івано-франківця та мешканця приміських сіл, показав спільне і відмінне між двома культурами, відзначив послідовний прогрес у культурній та соціальній поведінці мешканців міста [68].

Окрім наукової літератури частина використаних матеріалів, присвячених різним складовим культурного життя сучасного Івано-Франківська, розміщена у газетних публікаціях. Івано-Франківська газетна періодика є важливим джерелом інформації про культурний простір обласного центру. Такі видання

як «Галичина», «Галицький кореспондент», «Західний кур'єр», «Світ молоді» містять чимало повідомлень про культурні процеси, літературну творчість івано-франківських письменників, мистецькі заходи, фестивалі, імпрези. Частина підшивок цих видань можна знайти у фондах Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І.Франка. Видання раніших років – 1990-х – початку 2000-х знаходяться на зберіганнях в Державному архіві Івано-Франківської області. Крім того, кожна з цих газет має свої електронні версії. Вони зберігаються в електронних архівах цих видань і мають в основному вільний відкритий доступ.

Сучасні комп'ютерні технології дають можливості широко використовувати матеріали електронних сайтів різних культурницьких установ.

Так Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І.Франка (Івано-Франківська ОУНБ) на своєму сайті розробила зручний електронний каталог публікацій та інформації про поточне культурно-мистецьке життя міста, використання якого дає можливість відтворити у хронологічному порядку факти і події культурного і мистецького життя обласного центру Прикарпаття.

Серед опублікованих документальних видань, що містять джерела для вивчення культурних процесів, можна назвати книгу «Імпреза міжнародна бієнале». Її упорядниками стали митці І.Панчишин і А.Звіжинський, Вона присвячена висвітленню проведення в Івано-Франківську із початку 1990-х років міжнародних мистецьких малярських виставок. Вони мали спільну назву «Імпреза-бієнале», проводилися раз на два роки, всього відбулося 5 таких виставок. У книзі містяться документи про організацію цих виставок, матеріали преси, спогади організаторів та учасників мистецьких зібрань. Матеріали книги дають можливість вивчити не тільки культурні процеси, але й соціальні та економічні умови, в яких проводилися ці міжнародні мистецькі виставки у перші роки незалежності.

Темі розвитку Революції Гідності на Прикарпатті присвячено збірник документів і матеріалів під назвою «Український Євромайдан. Прикарпатський вимір» [92]. До написання цієї колективної праці були залучені викладачі, аспіранти Прикарпатського університету, вчителі, представники громадськості, політичних партій, активісти Майдану. В цій книзі багато матеріалів про події зими 2013-2014 рр. у Києві, в Івано-Франківську, інших містах Прикарпаття. Частина з них має культурницьке спрямування, показує використання учасниками майданів різних форм культурної і мистецької діяльності. [92].

Культурно-мистецький простір сучасного Івано-Франківська представлений різними жанрами. Тут традиційні заклади культури, бібліотеки, музичні і театральні заклади, художні галереї та ін. Відображення їхньої роботи найчастіше можна знайти в публікаціях місцевої друкованої преси, інформаційних та рекламних Інтернет-ресурсах, соціальних мережах. До періоду розвитку інформаційних технологій традиційними виданнями були книжні чи журнальні видання, у яких містилася різноманітна інформація про культурну сферу та її представників.

У числі таких видань можна назвати книгу науковців ПНУ І. Миронюка, Б. Гаврилів «Історичні постаті Івано-Франківщини». У ній автори популяризували багато імен рідного краю. Це добре ілюстроване видання подає історично-біографічні дані про 84 визначних осіб, частина з яких була творцями незалежної української держави. Мова йде про народних депутатів, представників культури міста та області, які стали лауреатами Національної премії України, громадських діячів, освітян, науковців, людей культури та мистецтва [69].

Подібною за форматом і напрямом стала праця М.Шиптура «Прикарпатська еліта нової доби». У ній автор теж подав біографічні дані про понад сотню відомих персоналій Івано-Франківськ та Прикарпаття загалом. Серед представників прикарпатської еліти автор подає постаті міських голів Івано-Франківська, народних депутатів, керівників обласної ради і обласної

державної адміністрації, ректорів Івано-Франківських вишів, управлінців обласного і міського рівня. [95].

Викладачам вищих шкіл та освітянам різних закладів освіти присвячений довідник «Вчені Прикарпаття». У ньому подано біографії відомих освітян та науковців-педагогів, характеристику їхньої професійної і наукової діяльності. Книга добре ілюстрована і дає змогу познайомитися із життєвим шляхом багатьох знаних в області діячів освіти і науки[97].

Цікавим науковим виданням вважають «Енциклопедичний словник Івано-Франківська». Його авторами стали краєзнавці і культурологи Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б.Гаврилів. Це наукове видання енциклопедичного формату подає новітню інформацію з різних сфер життя м. Івано-Франківська: історії, природи, економіки, політики, освіти, науки, літератури, мистецтва, культури, спорту тощо. У ньому містяться відомості про визначних уродженців та відомих людей міста, частина яких вела свою культурну, мистецьку і освітню-наукову діяльність в інших регіонах України [98].

Краєзнавче видання «Літопис Івано-Франківська (Станіслава). Історична хроніка міста з 1662» надруковане у 1998 р. Його автори П. Арсенич, Б. Гаврилів та Р.Процака зібрали в один хронологічний виклад найважливіші події міста, довівши їх до 1998 р. Серед переліку наведених інформація про перебування в Івано-Франківську у 1990-х роках українських державних, політичних, громадських діячів, видання місцевої преси, проведення культурних заходів і фестивалів [70].

У хрестоматії «Моє місто» є невеликий розділ «В незалежній Україні». У ньому підібрано кілька матеріалів про діяльність громадського об'єднання з такою ж назвою, учасники якого спрямовували свою діяльність на збереження культурного надбання міста.

Окремі матеріали, що стосуються заявленої теми дипломної роботи, можна знайти на сайтах органів місцевої влади. Так, сайт Івано-Франківського міського виконавчого комітету (<http://www.mvk.if.ua>) дає змогу ознайомитися

із переліком і офіційними документами політичних партій, національно-культурних організацій [44], мистецьких і молодіжних товариств Івано-Франківська [45].

На електронному ресурсі Івано-Франківської міської ради (<http://www.mrada.if.ua/home.html>) розмішені нормативно-правові акти, положення, протоколи сесій.

Подібні матеріали також можна шукати на сайті обласної державної адміністрації (<http://www.if.gov.ua>) [42]. та Івано-Франківської обласної ради (<http://www.orada.if.ua>) [43].

У роботі знайшли відображення опубліковані на сторінках місцевих газет статті, інтерв'ю, заяви франківських культурних і мистецьких представників, журналістів, які висвітлювали культурологічні теми [. Вони у такий спосіб обговорювали важливі чи гострі проблеми, висловлювали свою думку з приводу стану розвитку культурного середовища, На сторінках місцевих періодичних видань вони висловлюють своє бачення цієї проблематики.

Частина опрацьованих праць присвячена сучасному літературному процесу. Серед них книга «Від Карпат до Опілля» (2001) розкриває погляди літературознавців і критиків на творчість п'ятдесяти літераторів – членів Івано-Франківської організації Національної Спілки письменників України. Вони представлені у різних жанрах художньої літератури, і подані характеристики чи рецензії дають змогу читачам познайомитися із своєрідним авторським стилем прикарпатських письменників [1].

Схожі матеріали містяться у виданні «Література рідного краю». Воно зорієнтовано на школярів і студентів і подає інформацію та уривки творів письменників Івано-Франківщини. У книзі наводяться дані про переможців літературних конкурсів, лауреатів місцевих літературних премій, розміщена літературна мапа Івано-Франківщини [5].

Досить цікавим є видання, своєрідна антологія, присвячена 350-річчю Івано-Франківська, до якого увійшли твори відомих містян за три з половиною століття. Тут представлена творчість літературних митців міста як минулих століть, так і нашого часу. Сучасний літературний Івано-Франківськ описаний В. Єшкілевим у його книзі «Літературний Stanislaw ІФ: від Ф.Карпінського до наших днів». Книга має формат антології із анотаціями автора до вміщених [6].

Наочну цінність як історичні джерела мають видання, у яких містяться фотодокументи. Це різні альбоми із опублікованими фотографіями міста, фрагментами його культурного, мистецького життя, архітектури тощо.

Серед авторських видань вирізняються роботи С.Петрича «Івано-Франківськ – графічні нариси» [11], В. Пилип'юк «Івано-Франківськ» [11], А.Третяка «Мандрівки Івано-Франківськом» [12].

У книзі «Івано-Франківськ. Місто інспірацій. Мистецтво в місті» подається чимало відомостей про мистецьких заклади Івано-Франківська, проодимі у ньому конкурси, виставки, фестивалі. Вона має інформаційно-довідниковий характері, але містить цікаву і потрібну інформацію [4].

Оригінальним є тематичний мистецький збірник «Івано-Франківськ у плині часу» (2013). Він поєднує в собі різні жанрові складові. Н.Храбатин подає історичні розповіді про духовне, культурно-мистецьке життя Станиславова. О. Гречаник із своєї приватної колекції листівок попередніх часів і нинішнього періоду сформував розділ «Зупинені миті історії старого Станиславова». Фотограф Т. Яковина демонстрував художні фотографії сучасного Івано-Франківська [13].

Один із кращих альбомів, що містить текстову і фото частини, у яких відтворюється не тільки зовнішня, але й потаємна, внутрішня топографія міста має назву «Наш Станиславів» [9]

Отже, культурно-мистецьке життя сучасного Івано-Франківська знайшло своє часткове відображення у працях наукового та оглядового характеру. Серед авторів історичного спрямування переважають роботи знаних дослідників,

таких як В.Грабовецький, П.Арсенич, Б.Гаврилів, В.Полек. Культурні процеси описують Ю.Андрухович, Г.Карась, О.Цівкач, Т.Прохасько. Багато фактів про події, оцінки культурного процесу можна знайти на сторінках місцевої газетної преси, в Інтернет джерелах. Розуміння мистецьких заходів і зорове сприйняття мистецької і культурної панорами міста мають опубліковані фотоальбоми та літературні видання.

РОЗДІЛ 2.

КУЛЬТУРНИЦЬКИЙ РОЗВИТОК МІСТА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Боротьба українців за свою свободу на початку 1990-х років привела до здобуття незалежності Української держави, її самостійності. Це дало змогу уже у власній країні розвивати економіку, культуру, мову на базі своєї національної, а не чужої комуністичної культури. Зміни в українському суспільстві були поступовими, радянське минуле ще досить міцно тримало людей, які опинилися в нових і складних історичних умовах. Події кінця 1980 - початку 1990-х рр. ознаменувалися діяльністю патріотичних сил в Україні в умовах панування радянської ідеології, однопартійної системи загалом. В цей час розгортається активна діяльність Народного руху України, спрямованого на піднесення національної свідомості громадян як запоруки досягнення державного суверенітету і політичної незалежності. Найбільш активним НРУ був у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях та м. Києві.

Попередником обласного Руху в Івано-Франківську було культурно-наукове товариство «Рух». Воно вело велику культурницьку діяльність. Члени товариства відновили в місті традиції проведення, вечорниць, колядок, вертепів, що відрізняло їхні громадські заходи від стандартних комуністичних вечорів. На таких зібраннях люди виконували українські пісні, колядки, веснянки, повертаючи народну культуру. Більшість культурних заходів товариство «Рух» проводило у приміщенні по вул. Шевченка, 1, де був будинок культури, який перейменували на Народний дім №1. Члени цього товариства разом із «Меморіалом» у 1989 р. в урочищі Дем'янів Лаз провели розкопки та перепоховання понад 500 таємно похованих жертв НКВС у роки Другої світової війни [100, с. 104]. Саме перепоховання здійснювалося із поминальною панахидою, проведеною священиками Української греко-

католицької церкви. Ця подія стала наймасштабнішою в історії міста, бо на неї з'їхалося кілька сотень тисяч людей.

Робити такі гідні вчинки тоді було не так просто. В історії Руху на Івано-Франківщині були й трагічні випадки. Так напередодні проведення установчої конференції Івано-Франківської крайової організації Руху 13 серпня 1989 р. був побитий трьома невідомими рухівський активіст Роман Левицький. Йому завдали важких тілесних ушкоджень, від яких він помер у лікарні. Усі розуміли, що це сталося саме за його патріотичну позицію та любов до України, що звісно не подобалася тодішній комуністичній місцевій владі. [54, с. 104].

Незважаючи на подібні випадки Рух як організація продовжував свою діяльність. Своім головним завданням у 1990 р. НРУ визначив досягнення повної незалежності України. Його лідер В'ячеслав Чорновіл зазначав, що державна незалежність України має стати єдиним порятунком для всіх. Він вважав, що це повинно відбутися мирним, демократичним, конституційним шляхом. і саме на Другому Всеукраїнському з'їзді Руху (в жовтні 1990 р.) була запрограмована вимога повної незалежності України. Одним із завдань Руху було викриття злочинів КПУ. З цією метою місцеві організації проводили численні багатолюдні зібрання, мітинги, демонстрації, на яких критикувалася комуністична влада, звучали вимоги вивести партійні комітети комуністів за межі підприємств та установ, щоб зменшити залежність від комуністичного впливу. Під впливом агітації Руху багато людей виходили із комуністичної партії, долучалися до боротьби за незалежність[110, с. 114]. Вони поривали не тільки з партією, але й комуністичною ідеологією. Багато уже відкрито носили синьо-жовті значки, відзнаки, приходили на різні публічні акції із синьо-жовтими прапорами.

Однією із наймасовіших акцій Руху був «живий ланцюг». Його організували, щоб відзначити 71-ї річницю Акту злуки ЗУНР та УНР 22 січня 1919 р. Тоді Українська Народна Республіка об'єдналася із Західноукраїнською

Народною Республікою у єдину державу. Тому Івано-Франківський Рух долучився до проведення цієї акції, що стала символом єдності українського народу. Вона почалася у неділю, 21 січня 1990 р. о 12 годині дня. Тоді за руки взялися близько трьох мільйонів людей. Цей своєрідний живий ланцюг людей простягнувся від Івано-Франківська до Львова, а звідти до Києва. Місто Івано-Франківськ мало велике історичне значення в цій акції, адже ще 3 січня 1919 року в Станіславі, тимчасовій столиці ЗУНР, парламентом ЗУНР був прийнятий закон про злуку. Саме він став основою для проголошеного 22 січня 1919 р. у Києві Акту Злуки ЗУНР і УНР. Це відбулося в приміщенні Народного дому 1, про який уже згадували. Організаторами ланцюга в Івано-Франківську були місцеві організації НРУ, культурно-наукове товариство «Рух». Тисяч жителів Івано-Франківська вийшли на вулиці і трималися за руки, символізуючи єдність українців. Звідси символічний «ланцюг» простягнувся до Львова, а звідти до Києва. Участь у цьому дійстві взяли понад 3 млн. учасників.

Цікавим моментом цього заходу стала участь у «ланцюзі» акторів молодого івано-франківського самодіяльного театру, який очолював член Руху В.Шлемко. Вони були одягнені у форму українських січових стрільців і ніби «оживили» події 1918 р. [110, с. 114]. Пізніше вони кілька років ставили різні вистави у закладах культури і клубах міста, приміських сіл, об'їздили майже всі населені пункти області. Так поширювалася правдива інформація про історичне минуле українців. А театральний метод давав тоді дуже добрий ефект повернення моди на українське. Люди повсюдно співали стрілецьких пісень, особливо «Червону Калину». На початку незалежності почали відроджувати пам'ять про Українських Січових Стрільців, колишніх вояків Української Галицької Армії, Української Повстанської Армії. У багатьох селах Прикарпаття насипали символічні могили «Борцям за волю України». На них встановлювали пам'ятні хрести, синьо-жовті прапори.

Влітку 1990 р. на колишньому міському кладовищі, перетвореному у радянські часи у сквер активісти громадських організацій відновили могили на

місцях поховань Українських січових стрільців. Вони загинули або померли від ран під час війни з поляками у 1919 р. Комуністична влада знищила ці могили, щоб не залишити сліду про героїзм українців. Але коли до влади весною 1990 р. в Івано-Франківську прийшли демократичні сили, стало можливим відновлення пам'яті про ті часи. Десятки людей добровільно працювали і змогли встановити пам'ятні хрести на знак пошани до колишніх героїв.

Символом змін стало заснування нових газет, які вже стояли на національних позиціях. У травні 1990 року почала видаватися газета «Галичина» – яку називають символом нової демократичної преси на Прикарпатті. Також з'явилися друковані видання Івано-Франківської міської ради під назвою «Західний кур'єр». На завершення 1990 р. в області виходило 52 періодичних видання, які уже не мали комуністичної цензури. У цих газетах багато місця присвячувалося питанням відродження національної культури, пісень, традицій. Друкувалися літературні твори місцевих науковців і літераторів, присвячені різним питанням української історії і культури.

У перший день Нового року 1 січня 1991 р. вийшов перший випуск газети «Рідна земля». Журналісти газети долучилися до розвитку демократії на Прикарпатті, публікували численні матеріали про потребу утвердження незалежності нашої держави. На газетних сторінках широко відображалися і питання культурного життя міста та області [38].

Також у 1991 р. побачив світ всеукраїнський греко-католицький часопис «Нова Зоря». Це теж було відновлення довоєнного видання, колись популярного в Галичині і закритого комуністами. Довший час на сторінках цієї газети друкувалися фрагменти із святого письма, молитви, історія церкви та її священнослужителів, відновлюючи духовну релігійну культуру. [3, с. 25].

Газети міста у 1990-х роках виконували просвітницьку роль. публікували чимало цінних праць івано-франківських науковців, науково-популярні та довідкові матеріали. Саме на сторінках газети «Новий час» була вперше опублікована праця викладача Прикарпатського університету

Володимира Полека «Біографічний словник Прикарпаття». У цьому виданні, що складалося із 17 зошитів (розділів) містилися біографії про 1200 осіб, уродженців Івано-Франківська та його околиць, а також людей, життя і творчість проходила у цьому місті [85, с. 98].

У 1990 р. в Івано-Франківську відновила свою діяльність жіноча спілка «Союз українок». Це була колись популярна в 1930-ті роки організація Союзу українок, яку більшовики заборонили. Її відновлення сприяло піднесенню культурницької діяльності. Члени цієї організації організовували проведення культурницьких заходів, популяризували національні традиції, звичаї, вели широку просвітницьку роботу серед молоді.

Взимку 1991 р. у тогочасному СРСР загострилося політичне протистояння між комуністичними і демократичними силами у балтійських республіках, де московське керівництво застосувало проти національних рухів фізичну силу. Також М.Горбачовим був ініційований всесоюзний референдум, щоб зберегти через «оновлення» Радянський Союз. Для протидії консервативних комуністичних сил і спроби укладення нового «союзного договору» в Івано-Франківську місті й області національно-демократичні сили проводили агітаційну роботу проти ідеї збереження СРСР, агітували за незалежність України [88, с. 94].

До союзного питання при опитуванні було долучено і місцевий бюлетень пропозицією висловитися щодо самостійності. Після підрахунку голосів стало зрозуміло, що тільки 20 відсотків виборців 17 березня 1991 р. висловилися за збереження Союзу. Натомість більше 87 відсотків учасників підтримали ідею української незалежності.

Багато змін в суспільно-політичному і культурному житті міста пов'язувалося із діяльністю демократично обраної Івано-Франківської міської ради. Більшість її депутатів займала проукраїнську позицію. Очолював раду демократично обраний у квітні 1990 року голова Я.Тайліх (роки перебування на посаді 1990-1994) (ДОДАТОК А). На час діяльності депутатів Івано-

Франківської міської ради першого демократичного скликання, обраного ними голови припало чимало доленосних для країни загалом політичних й соціально-культурних подій і процесів. Це усунення політичної монополії органів колишньої комуністичної партії (КПРС-КПУ); департизація підприємств, установ і організацій; демократизація суспільного життя міста; початок здійснення кроків в напрямі запровадження ринкових відносин; підтримка процесів здобуття незалежності України; обрання першого президента незалежної держави; початок змін у владних відносинах [66].

Восени 1991 р. вся Україна готувалася до проведення всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. на підтримку Акта проголошення незалежності України та виборів першого президента України.

Участь у голосуванні на референдумі взяли понад 90 відсотків виборців. Воно пройшло організовано, без порушень і це показувало про високий рівень громадянської культури жителів міста. За незалежність проголосували більше 90 % міських виборців, включно із численними військовими частинами, розміщеними на території. Результати по області були ще вищими – 98,42% [65].

Перший рік української незалежності був важкий для всіх. Він пройшов під знаком політичних суперечок у міській раді. Це пояснювалося змінами законодавства і розширенням прав органів самоврядування. Також це був період початку гострої економічної кризи, пов'язаної з зростанням цін, падінням купівельної спроможності громадян. Культура у цей час опинилася без особливої підтримки і культурне життя почало занепадати. Голова міста Я.Тайліх так оцінив роботу місцевої влади: «Ситуацію в місті при всій її неоднозначності Рада і виконком зуміли втримати в руках» [84].

У серпні 1992 р. івано-франківська влада та мешканці міста урочисто відзначили першу річницю державної незалежності України. Були проведені численні культурно-мистецькі заходи, які присвячувалися цій важливій події. У місто прибуло немало гостей із за кордону. Це теж була ознака змін. Раніше

відвідувати місто і область зарубіжним гостям було вкрай важко. Область називали «закритою», тут було багато воєнних частин та об'єктів. Незалежність змінила ситуацію. У рамках святкових днів 25 серпня 1992 р. в Івано-Франківську побував відомий український економіст з діаспори Б.Гаврилишин. Він провів для місцевих владних і господарських керівників економічний майстер-клас, присвячений питанням роздержавлення та приватизації майна [83]. Його візит був знаковий, оскільки ця людина стала радником президента Л.Кравчука, пізніше він був також радником наступних українських президентів.

У січні 1993 р. Івано-Франківський міськвиконком ухвалив рішення про офіційне відзначення Дня міста, визначивши день його проведення – другу неділю травня. До цього часу про такі святкування не говорилося. В час перебудови кілька разів намагалися приурочити відзначення умовного свята до 27 серпня – дня народження І.Франка. А вже у 1993 р. влада дослухалася до пропозиції краєзнавців, істориків, культурологів і визнала таким днем дату надання місту Станиславову у 1962 р. магдебурзького права. Так Івано-Франківськ отримав свій історичний день народження і у 1993 р. вперше відзначав його на початку травня [84, с.276].

На різдвяні свята 1993 р. до Івано-Франківська уперше завітав Президент України Л.Кравчук. Він узяв участь в урочистій презентації Прикарпатського університету, і це було визнання місцевих працівників закладу. Також він відвідав хутову фірму у Тисмениці. Його візит став яскравою подією політичного життя міста [3, с. 26].

Навесні 1994 р. в країні відбулися позачергові парламентські, а в червні – позачергові президентські вибори й вибори до місцевих рад. У червні 1994 р. мешканці Івано-Франківська обрали новий депутатський склад міськради та міського голову. Переможцем став інженер Б. Борович. Його обирали уже прямим голосуванням виборці і тому вважається першим всенародно обраним

міським головою (ДОДАТОК Б). При Б. Боровичу міська рада нараховувала 30 депутатів замість попередніх 150 [84, с.108].

За час керівництва містом Б. Боровича (1994-1998) основна увага влади приділялася питанням приватизації підприємств та комунального майна, ремонту міських вулиць і доріг. Щоб якісно ремонтувати вулиці місто купило спеціальне обладнання для будівництва доріг з Німеччини та упровадило нові ремонтні технології. Для покращення медичного обслуговування жителів почала роботу нова міська поліклініка. Почав свою роботу і міський стадіон, будівництво якого тривало багато років.

Керівництво міста приділяло увагу гуманітарній сфері. За рішенням міської ради більшість міських шкіл, де навчання велося російською мовою, переводилися на використання української [88, с.99].

У квітні 1995 р. міська рад депутати проголосували за новий герб міста. Ним став так званий великий герб Івано-Франківська (ДОДАТОК В). На ньому відображалася фортечна стіна з трьома вежами і відкритою брамою. Також на щиті розміщувався образ архангела Михайла, який символізував охорону входу до міста. Герб був прикрашений короною як символом давності європейського міста та двома птахами – галками, що тримали цей щит. Під галками розумілися символи Галицької землі [14].

У цей час в місті тривала економічна криза, воно втрачало свій вигляд через велику кількість стихійних ринків і дрібних кіосків, що замінили собою постійні магазини. Через відсутність коштів погано працювали і транспорт, і комунальні служби, і заклади побутового забезпечення. Це негативно відбивалося і на культурній сфері. Майже припинили діяльність кінотеатри, без глядачів пустували зали міських театрів, мало хто відвідував музеї і виставки. Івано-Франківці, як і всі українці змушені були виживати, і коштів на дозвілля, на розвиток культури, мистецтва катастрофічно не вистачало [83]. Трохи краще стало після проведення грошової реформи, коли була запроваджена гривна .

Наприкінці 1990-х ситуація поступово почала змінюватися. В березні 1998 р. на чергових виборах новим головою Івано-Франківська обрали Зеновія Шкутяка (ДОДАТОК Г). На посаді міського голови він працював два скликання, тобто 8 років. У березні 2002 р. З. Шкутяк був повторно обраний на посаду міського голови. Міська рада складалася переважно із представників національно-демократичних партій, котрі заявляли підтримку розвитку української мови, культури, відновленню народних звичаїв і традицій [37].

За час його каденції місто поступово почало виходити із важкої економічної і соціальної кризи. Економічні зрушення в державі дали поштовх економічному зростанню Івано-Франківську.

У місті почалася реконструкція вулиць, площ, будинків, що відповідало обласній програмі в соціально-економічній і культурній програмі благоустрою області. Ця програма передбачала осучаснення зовнішнього виду і приведення міського господарства до належних умов. На це виділялися кошти з міського, обласного і державного бюджетів. Єдність зусиль міської і обласної влади дала хороші результати [37].

Впродовж кількох років ремонтних робіт та реконструкцій перетворили центральну частину міста на впорядковану і відремонтовану міську локацію. Було реконструйовано фасад та дах міської ратуші, ринкової площі біля неї, декількох центральних вулиць. Проводилася заміна усіх мереж водо-, теплопостачання, каналізації та електрифікації, налагодження інженерних комунікацій. Повністю замінено комунікації на пішохідній зоні вулиці незалежності, що стала візитною карткою Івано-Франківська.

Державні кошти, які йшли на ремонтні роботи і забезпечили оновлення міста, доповнювалися коштами приватного бізнесу. Це сприяло розвитку будівництва, відродженню місцевих підприємств будівельної індустрії та будівельних фірм. У місто почали повертатися заробітчани, що отримали змогу працювати і купувати житло в новобудовах. У Івано-Франківську з'явилися не лише окремі нові будинки на місці старої малоповерхової забудови, але й цілі

мікрорайони. І хоча «будівельний бум» багатьма сприймався неоднозначно (особливо спорудження новобудов в історичній та центральній частинах), він сприяв розвитку міста та його інфраструктури [37]. Нового вигляду набули міська ратуша і площа Ринок, Привокзальна площа і вулиця Незалежності, сквер «Вали».

На впорядкованій ринковій площі було збудовано локальний фонтан із символічним композицією у формі яйця, з якого витікає вода життя. Завершилася реконструкція центрального фонтану на Вічевому майдані, що теж став візитною карткою міста. Ще один фонтан-кулька був встановлений поблизу приміщення обласного драматичного театру. На оновлених площах у зимовий час встановлювалися новорічні ялинки, інші святкові композиції, прикраси, ілюмінації. Місто почало світитися, перестало бути сірим і невиразним.

Наступним етапом програми реконструкції після ремонту центральної частини міста було впорядкування віддалених від центру мікрорайонів «Околиця». Змінювали свій вигляд на краще «спальні» мікрорайони теж змінили свій вигляд. В місті тривав будівельний «бум», будувалися нові житлові будинки, які значно відрізнялися своїм зовнішнім і внутрішнім виглядом від радянської забудови. Темпи будівництва поступалися тільки таким великим українським містам як Київ, Дніпропетровськ та Донецьк. Місто змінювалося на краще, осучаснювалося і ставало комфортним для життя та туризму. У всеукраїнських рейтингах на краще місто благоустрою та комфорту життя Івано-Франківськ постійно перебував у числі переможців або призерів таких конкурсів 52].

Приплив у місто туристів потребував туристичних та культурних локацій. Почали створюватися культурно-мистецькі заклади, що забезпечували духовні потреби мешканців. Були осучаснені колишні старі приміщення кінотеатрів «Космос» в «Люмер», які сприяли поживленню кінематографічного відпочинку. У місті з'явилися цікаві скульптурні

композиції, що стали окрасою зон відпочинку. Було реконструйовано міський парк культури і відпочинку ім. Т.Шевченка. Завершено спорудження трибун міського стадіону, що довгий час був довгобудом.

На відзначення початку третього тисячоліття у місті у міському сквері «На валах» було встановлено величну скульптуру Христа Спасителя. На площі імені А.Шептицького теж встановили пам'ятник митрополитові Греко-католицької церкви, який дбав про духовне і моральне піднесення українського народу.

Понад 10 років тривали роботи по реконструкції і консервації залишків фортечної стіни та бастіону колишньої станиславівської фортеці. Частина залишків оборонної споруди була вдало вмонтована у підвальний мистецький простір під назвою фортечна галерея «Бастіон». Це став оригінальний торгово-розважальний комплекс, який «позичив» залишки старовинного муру [29].

Архітектурно «Бастіон» складається з тераси для прогулянок і галереї. Галерея вміщує кав'ярню, ресторан, галерею сучасного мистецтва «Арт на Мур», магазини кераміки, одягу у етнічному стилі, ювелірних прикрас. Тут є мистецький простір для виставок, проведення різних мистецьких та публічних заходів імпрез. Приватні крамнички продавали товари все для рукоділля та виготовлення прикрас, картини з видами міста, сувенірно-подарункову продукцію. У галереї проходили змінні виставки різних напрямів мистецтва: фотографії, живопису, графіки, скульптури тощо. Часто сюди заїжджають іноземні учасники, розширюючи географію культурного обміну із зарубіжжям .

В приміщенні «Бастіону» проходять літературні читання та презентації книг, музичні вечори. На впорядкованій над приміщенням старій площі проводяться різноманітні фестивалі, на які збираються тисячі гостей.

Окрасою фестивального життя Івано-Франківська з тих часів став міжнародний ковальський фестиваль «Свято ковалів».

Він започаткований у 2001р. і став одним із найбільших ковальських фестивалів у Східній Європі. Головна мета цього мистецького форуму – збереження і відродження ковальства як ремесла та мистецтва.

Щороку до Івано-Франківська приїжджали десятки майстрів ковальства художники, скульптори по металу, ковалі з міжнародним визнанням та народні майстри. Географія учасників була доволі великою: крім учасників з України тут були гості з Європи та Америки. Серед країн чимало ковалів із таких країн як Німеччина, Польща, Литва, Франція, Чехія, Ізраїль, США, Австрія, Нідерланди тощо) [27].

Уже стало доброю традицією свята виготовлення всіма його учасниками-ковачами спільної скульптури. Вона приурочувалася до дня міста, коли проходив ковальський фестиваль. Серед декоративних подарунків, котрі залишали ковалі місту різноманітні металеві композиції. Їх урочисто відкривали на початку кожного наступного фестивалю. Як результат, місто отримало чимало оригінальних пам'ятників, що встановлюються в різних місцях центральної міської частини. Серед найбільш відомих ковальських подарунків скульптурні композиції «Букет майстрів», «Великоднє сонце», «Дерево щастя», «Коло Ковальських Кілець» та ін.

На початку нового століття значно активізувалося політичне життя міста. У міській раді сформувалася група, що критикувала владу за її діяльність. Спершу це була фракція «Наше місто», яку очолював Андрій Микитин. Далі на чолі з Віктором Анушкевичусом з'явилася депутатська група «Не словом, а ділом». Як згадував пізніше один з ініціаторів цієї групи А.Микитин, «адміністрацією З.Шкутяка робилося багато помилок, але було і багато позитивних моментів у її роботі». Велися роботи із благоустрою, реконструкції міста, але бракувало прозорості та відкритості в діях мера [37].

Але ці люди займалися не тільки політикою. Було утворене культурологічне об'єднання «Наше місто», до якого увійшли відомі краєзнавці, видавці, художники. Вони ставили за мету підтримку процесу історичного

вивчення минулого міста, його популяризацію серед місцевого населення і особливо гостей. Члени «Нашого міста» готували історико-краєзнавчі видання, мистецькі журнали і каталоги, підтримували видавничу діяльність. Серед активних членів «Нашого міста» були А.Микитин, М.Головатий, О.Панчишин, І.Монолатій та ін. Їхня громадська робота стала прикладом для наступних подібних проектів [8].

У часи президенства Л.Кучми Івано-Франківськ та область належали до територій, що підтримували політичний блок «Наша Україна» на чолі з В.Ющенком. На виборах до Верховної Ради та місцевих рад 2002 р. в місті та області саме ці політичні партії і об'єднання здобули впевнену перемогу, набравши в цілому більше 80 відсотків голосів виборців. Це сприяло і переобранню на другий термін міського голови З. Шкутяка. Він опирався на авторитетну серед населення політичну силу, якої продовжували складати партії демократичного спрямування. Сам ці сили підтримували у президентській виборчій кампанії кандидатуру колишнього прем'єр-міністра України В. Ющенка [51]. Депутатський склад міської ради брав участь у політичному житті не тільки міста, але й держави. Неодноразово приймалися різні політичні заяви, спрямовані проти дискредитованого своєю авторитарною поведінкою президента Л.Кучми.

У місті проходили масові заходи: різноманітні мітинги, віча, відзначення історичних подій та свят. Вони проходили під національною символікою, з виконанням патріотичних пісень. Популярність В. Ющенка зростала після його приїздів до міста. На заходи з лідером опозиції збиралися десятки тисяч людей. Активно брала участь у цих заходах місцева молодь. Вона об'єднувалася у молодіжні політичні та громадські структури, що вимагали докорінних змін у державі і підтримували кандидатуру В.Ющенка. [51].

У вересні 2004 р. до Івано-Франківська приїхав тодішній прем'єр-міністр В. Янукович, була запланована його зустріч із студентами Прикарпатського університету. Проте побачитися із молоддю політиків не

судилося. Коли він під`їхав до входу в університет, вийшов з автомобіля, на його груди потрапило куряче яйце, запущене студентом Д.Романюком. Після цього він упав, втратив свідомість і його терміново доставили до обласної лікарні [51]. (ДОДАТОК Д). Цей випадок назвали «яєчним» терактом, він став одним із веселих мемів тогочасної президентської виборчої кампанії.

У ході її проведення у місті зростає політична та громадянська активність саме молодих людей. Вони організовували різні культурницькі заходи, на яких говорилося і про політику. Молодь, як і більшість населення міста та області підтримували кандидата Віктора Ющенка [51].

Жителі Івано-Франківська взяли активну участь у подіях, що отримали назву «Помаранчевої революції» 2004 р. (додаток Е). Уже 22 листопада на площі перед будинком обласної ради зібралися десятки тисяч людей, які протестували проти фальсифікацій виборів представниками Центральної виборчої комісії і тогочасною владою у Києві та східних і південних областях України. Івано-Франківський «майдан» стояв упродовж двох тижнів, незважаючи на холод, морози і провокації. Практично усі підприємства, установи, організації висловлювали свою підтримку В.Ющенку. тижні. Депутати Івано-Франківської міської ради висловили підтримку В. Ющенку. Депутати Івано-Франківської міської ради та Івано-Франківської обласної ради зібралися на позачергові сесії. Там були ухвалені рішення, які засуджували фальсифікацію виборів та визнавали В.Ющенка «всенародно обраним президентом» [82, с. 209].

З обласного центру Прикарпаття постійно відправлялися до Києва автобуси і поїзди із тисячами прикарпатців, котрі їхали на столичний «майдан». Багато івано-франківців провели в столиці майже три тижні, виборюючи свободу і справедливі вість.

В Івано-Франківську місцевий музичний гурт «Гринджоли» вперше озвучив пісню «Разом нас багато», який швидко став популярним серед

майданівців. Через кілька днів ця пісня уже лунала на столичному «майдані» і стала своєрідним гімном « Помаранчевої революції» (див. додаток Є).

Під впливом великого народного протесту тогочасна Верховна рада і Верховний суд України змушені були погодитися на проведення перевиборів другого туру. Уже на вільних від фальсифікації виборах у третьому турі В.Ющенко здобув перемогу. У місті та на Прикарпатті за нього проголосувала переважаюча більшість людей, понад 90 % відсотків голосів [82, с.209].

Пам'ять про події 2004 р. залишили значний відбиток у свідомості мешканців Івано-Франківська. Упродовж 2005 р. відбулися зміни у суспільно-політичному житті, покликані змінити відношення до влади. На першу річницю Помаранчевої революції 22 листопада 2005 р. перед будинком обласних органів влади зібралося понад п'ять тисяч учасників. Це уже був святковий майдан, де вшановувалася пам'ять про події річної давності. Була встановлена фотовиставка, де висіли фото світлини про події революції в Івано-Франківську та Києві. Святковий концерт виконавців, нагадав події листопада 2004 р.

Продовжувалися роботи по благоустрою Івано-Франківська, який змінював свій вигляд. Місто розвивало туристичну галузь: з'явилися нові туристичні місця, відкривалися заклади громадського харчування, встановлювалися культурно-мистецькі фігури. Влада підтримувала розвиток малого і середнього бізнесу, це сприяло створенню нових робочих місць і підвищенню рівня доходів населення. Реконструкція центральної історико-архітектурної частини Івано-Франківська була оцінена і урядом держави. Групі архітекторів та організаторів проведення комплексу цих заходів була удостоєна Державної премії України в галузі архітектури [100, с. 198].

Івано-Франківськ майже постійно перебував у переліку переможців за звання «Місто найкращого благоустрою» серед міст України. Отримав також певне міжнародне визнання своїх змін. У 2005 р. Парламентська Асамблея Ради Європи нагородила місто Івано-Франківськ Почесним Європейським Дипломом

за досягнення у євроінтеграційних процесах. Таку нагороду місто отримало першим в Україні [31].

Економічна криза 2008-2009 рр. та зміна влади у місті дещо пригальмували вкладення коштів у культурницький розвиток. Наступним міським головою став підприємець Віктор Анушкевичус (2006-2015). За час його керівництва основна увага приділялася розвитку медицини та ремонту доріг, також підтримці бюджетних установ і закладів культури. Роботи з реконструкції міста практично припинилися [36].

Місто брало активну участь у програмах ПРООН та НЕФКО, завдяки чому вдалося залучити кошти іноземних благодійних фондів, що спрямовувалися на ремонт та модернізацію житлового фонду центральної частини міста, розвиток закладів шкільної і дошкільної освіти, виділення коштів на діяльність будинків культури, центрів дитячої та учнівської молоді [39].

Оцінки роботи міської влади мера В.Анушкевичуса самими франківцями мали стриманіший характер. За проведеним опитуванням щодо ефективності роботи міської влади в часи каденції міського голови В.Анушкевичуса думки експертів розділилися. Частина вважала, що міськвиконком достатньо добре справляється із своїми завданнями в частині соціально-економічного розвитку. Інші піддавали сумніви ефективність роботи чиновників, вказуючи на звичку більше обіцяти щось робити в майбутньому, ніж виконувати власні обіцянки на практиці [39].

У травні 2012 р. місто провело кілька великих мистецьких заходів, приурочених традиційному відзначенню Дня міста, Святу ковалів, Дня матері. Але вони доповнилися відзначенням важливої спортивної події року – проведенням в Україні разом із Польщею фінальної частини чемпіонату Європи з футболу Євро-2012. У міст кілька днів перебував Кубок чемпіонату, ця подія широко супроводжувалася різними концертами, іграми, різноманітними флешмобами, участь у яких брали тисячі молоді мешканців міста. На короткий

час вся країна опинилася на святі футболу. Під час проведення матчів у центральній частині міста була влаштована фан-зона і кожен охочий міг спостерігати за футболом на встановлених великих екранах.

На події у місті впливала загальнополітична ситуація в державі. Мова йшла про численні акції протестів проти дій тогочасного ряду В.Януковича і М.Азарова, пов'язані із мовним питанням, податковим «майданом», переслідуванням та ув'язненням лідерів опозиції Ю.Тимошенко та Ю.Луценка. Мешканці міста критикували діючу владу, вважаючи її дії такими, що шкодять розвитку держави. Найбільш драматичними стали події кінця 2013 – початку 2014 років. Вони отримали назву «Революції Гідності», і змінили ситуації в країні. (ДОДАТОК 3). Івано-Франківщина стала одним із провідних регіонів, що очолили боротьбу за європейський вибір нашої держави [92, с. 27].

Початком цих подій стало припинення вищою владою України процесу укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. призупинено. Уже 23 листопада 2013 р. депутати Івано-Франківської міської ради провели на Вічевому Майдані відкрите засідання за участю багатьох мешканців міста. Під час голосування 23 депутати із 41 присутнього висловили вимогу до уряду М.Азарова продовжити роботу щодо підписання Україною угоди про асоціацію з ЄС.

На знак протесту проти дій противників євроінтеграції – а це була правляча Партія Регіонів і вищі органи влади, підконтрольні цій партії, на Вічевому майдані встановили наметове містечко. Його мета – нагадувати громадянам важливість висловити вимогу до президента В.Януковича про підписання такої угоди на саміті лідерів країн ЄС та України у Вільнюсі 28-29 листопада. Уже 24 листопада зібрався багатолюдний кількатисячний мітинг, під час якого виник конфлікт між мітингувальниками та міліцією. Учасники мітингу негативно сприйняли виступ голови ОДА В.Чуднова через висловлену ним підтримку курсу В. Януковича [92].

До акції протесту долучилися студенти вищих навчальних закладів. Кілька днів тисячі молодих людей виходили після занять на площі Івано-Франківська із символікою ЄС і плакатами на підтримку євроінтеграції. Проти політики уряду виступили також депутати обласної ради, які на своєму зібранні вимагали відставки уряду та президента. Коли ж В.Янукович не підписав документ у Вільнюсі, стало зрозумілим, що потрібно поширювати протестний рух у Києві [92, с. 28].

Жорстокий розгін студентів 30 листопада у Києві обурило українців. 1 грудня у багатьох містах країни відбулися масові протестні акції, спрямовані проти влади. Міський голова В. Анушкевичус на багатолюдному мітингу в Івано-Франківську закликав до загального міського страйку та бойкоту виконавчої влади, що підпорядковувалася президенту та уряду. Місцева ОДА була взята в блокаду, сотні добровольців почали їхати на протестні акції до Києва.

Подальший розвиток подій в країні і антинародна політика влади призвели до трагічних наслідків. Загибель «Небесної Сотні», у числі якої було і шестеро представників Прикарпаття, підтвердила жорстокість та антинародний терор влади. У відповідь уже мітингуючи почали протидію місцевим прибічникам В.Януковича. Протестувальниками 19 лютого 2014 р. в Івано-Франківську був захоплений будинок Служби безпеки України, облдержадміністрації, владу взяв місцевий комітет національного спротиву [92, с.33]. Перемога революції зірвала плани путінської Росії повернути Україну під контроль за допомогою зрадників із Партії регіонів та їхнього керівництва.

Тоді російська сторона перейшла до відкритих воєнних дій. Відбулася насильницька анексія Криму і спроби захоплення Донбасу. Українське керівництво, сформоване після перемоги Революції Гідності, оголосило проведення Антитерористичної операції на Сході України. Так почалася нова війна Росії проти України. Спочатку вона мала прихований характер, її

називали, «гібридною» війною. Але 24 лютого 2022 р. Росія розв'язала повномасштабну війну проти українців і ця війна триває і нині.

В умовах війни змінилася ситуація в місті. У 2015 р. на виборах міського голови перемогу здобув політик Руслан Марцінків (ДОДАТОК И). Він продовжив комунальні реформи і роботи з благоустрою міста та збільшення кількості зелених зон, збереження пам'яток архітектури і підтримку галузей охорони здоров'я та освіти, розвитку комунального транспорту [62]. Місто продовжувало розвиватися, і це давало можливість приділяти увагу і культурному розвитку. І хоч потреби української оборони змушували державу значну частину коштів витратити на армію, частина міського бюджету використовувалася і на підтримку культури і мистецтва.

У 2020 р. владна команда у місті повторно була переобрана. Уже в нинішніх умовах війни місто докладає чимало зусиль, щоб забезпечити потреби мешканців у воєнних умовах. Певна кількість коштів виділяється на підтримку української армії. Працюють різні волонтерські організації, що забезпечують потреби воїнів. Івано-Франківськ дав прилисток тисячам людей із східних і південних областей України, змушених покинути свої домівки під воєнною загрозою. Для внутрішньо переміщених осіб об'єкти розселення, їх забезпечують різною гуманітарною допомогою. Діти вимушених переселенців навчаються в школах та інших навчальних закладах Івано-Франківська.

Отже, за три десятки років Івано-Франківськ як місто пройшло шлях від провінційного обласного центру до розвиненого і розбудованого міста за європейським зразком. Із здобуттям Україною незалежності у 1991 р. мешканці міста та області підтримують ідеї розвитку національної державності, утвердження її самостійності. Переважаючою є прихильність до політичних партій і організацій національно-демократичного спрямування. Місцева влада приділяла увагу не тільки економічним і соціальним питанням розвитку міста, але й піднесення його культурної складової. За цих умов зросла увага до

національної культури, збереження мови, традиції як основ культурно-духовного життя народу.

В часи незалежності були створені умови для повернення в освіту національних підходів, по суті українізація більшість міських шкіл, що за радянської доби використовували російську мову викладання. Увага до культури проявлялася у виникненні і діяльності значної кількості громадських товариств, що ставили за основу розвиток української культури. Серед них традиційні для попередніх епох товариства «Просвіта», «Союз українок», молодіжне товариство «Пласт» та нові громадські організації, які докладалися до проведення разом із владою багатьох культурних заходів, спряли формуванню у суспільній свідомості мешканців міста потребу підтримки культури як основи відродження, збереження та примноження культурних здобутків попередніх поколінь.

РОЗДІЛ 3.

ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ ЖИТТЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Освітнє життя в Івано-Франківську за умов незалежності української держави отримало кращі умови для свого розвитку на національній основі. Непростий процес переходу освіти Прикарпаття від радянської комуністичної школи до української національної описав у своїй книзі-спогадах «З порога вічності: Автобіографічна сповідь» один із керівників Івано-Франківського відділу освіти у 1990-х рр. Б.Ступарик. У ній він вказав, з якими труднощами доводилося зустрічатися освітянам, щоб замість ідеологічної шкільної практики запровадити національну українську модель навчання у середніх навчальних закладах Івано-Франківська та області [91].

Це було пов'язано із потребою змінити роботу освітніх закладів міста, які за радянських часів були надмірно ідеологізовані і виконували завдання не тільки навчання юного покоління, але його виховання у комуністичному дусі.

У 1990-х роках поступова змінювалася ситуація у освітній сфері. Товариство української мови для вчителів організувало велику науково-практичну у конференцію на тему «Національна школа: проблеми і перспективи». Це була спроба місцевих педагогів змінити колишні радянські підходи до діяльності шкільних і позашкільних закладів.

На подібних зустрічах за участю науковців, вчителів, педагогів, чиновників обговорювалася концепція переходу від радянської школи до української, національної. Поступово у всіх школах міста було запроваджено вивчення української мовою усіх предметів. Кількість російськомовних, а їх було майже половині, значно скоротилася.

Поширювалася увага шкільних дирекцій до національного виховання, розпочалися викладання нових предметів: історія рідного краю, літературне краєзнавство, основи християнської етики. Реформування шкільної освіти, її перехід на національну основу став важливим чинником поглиблення

культурних перетворень. Носіями нових підходів були викладачі Прикарпатського університету М.Стельмахович, Б.Ступарик, Б.Скоморовський та ін.. Змінювалися також на національній основі навчальні програми професійно-технічних училищ, технікумів і вищих навчальних закладів [84, с.99].

Прикладом таких труднощів було повернення освітніх закладів до традицій української гімназійної освіти. На початку 1990-х років в Івано-Франківську було відновлено діяльність української гімназії, історія якої почалася ще у 1905 р. і була перервана більшовицькою владою. Але навіть така хороша справа наштовхнулася на різні бюрократичні перепони, що привели до конфліктних ситуацій. Про це писалося в монографії «Івано-Франківська (Станіславівська) українська державна гімназія. Історико-педагогічний нарис», яка побачила світ у 2000 р. під редакцією згаданого вище професора Б.Ступарика.

У 2005 р. був виданий у двох томах збірник документів і спогадів «Станіславівська українська гімназія: документи, розвідки, спогади», у другій частині якого були документи та статті про історію відновлення Івано-Франківської гімназії [90].

Колишні гімназисти Станіславівської української державної гімназії провели свій з'їзд, на якому звернулися до влади з проханням відновити діяльність у місті гімназії. Після довгої підготовки, влітку 1991 р. гімназія була створена. Спочатку вона розміщувалася у приміщенні школи №4 на вул. І.Франка, а коли було збудоване нове сучасне приміщення у мікрорайоні Пасічна, влада перенесла її туди [90, с.144]. Не всі вчителі сприймали нові зміни, частини прихильників старої комуністичної системи писала скарги у вищі органи, але поступово школи переходили на вивчення історії України, українознавства, змінювалося відношення до минулого, культури, звичаїв, традицій.

Приклад Івано-Франківської гімназії показує, що навіть підтримка громадськості і чиновників не завжди дозволяла безпроблемно зробити добру справу. Але завдяки наполегливості педагогів гімназії, її керівництва, підтримки місцевої влади нині вона перетворилася на відомий середній навчальний заклад України. Неодноразово займала високі місця у всеукраїнських рейтингах закладів середньої освіти, і сьогодні залишається найпрестижнішим навчальним закладом середньої освіти в Івано-Франківську та області. У червні 1995 р. в Івано-Франківську відбувся перший світовий конгрес станславських гімназистів, на який з'їхалися колишні випускники з багатьох куточків України і світу [90, с.33].

У радянські часи Івано-Франківськ мав три вищі навчальні заклади: Івано-Франківський державний педагогічний інститут імені Василя Стефаника, що випускав педагогів, Івано-Франківський інститут нафти і газу, готував інженерні кадри для нафтогазової промисловості та Івано-Франківський медичний інститут, де навчалися на лікарів.

Здобуття у 1991 р. незалежності України і розбудова національної державності створили принципово нові умови для розвитку всієї системи освіти, в тому числі й вищої. Інші умови висунули на перший план перед педагогами і науковцями якісно нові завдання.

Україна потребувала великої кількості фахівців, які б були спеціалістами і водночас патріотами молодого країни. Ця потреба диктувалася вимогами часу, тож у першій половині 1990-х років відбулася трансформація та модернізація існуючих навчальних закладів.

Першим зазнав змін у своєму статусі педагогічний інститут. На той час навчальний заклад за своїм науковим потенціалом давно посідав високі місця серед педагогічних закладів України. Інститут складався із 8 факультетів, 36 кафедр, в його штаті працювали 240, з яких викладачів, 20 докторів, професорів, 180 кандидатів наук, доцентів. На стаціонарному і заочному відділеннях інституту навчалися шість з половиною тисяч студентів [63].

Громадськість і керівництво інституту виношувало плани його реорганізації. 26 серпня 1992 р. Президент України Леонід Кравчук підписав Указ про створення на базі Івано-Франківського державного педагогічного інституту класичного університету за європейським зразком. Йому була дана назва «Прикарпатський університет» і збережено почесне ім'я Василя Стефаника [63].

У наступні роки його структура була суттєво розширена. Збільшилася кількість спеціальностей, були утворені нові факультети. Серед них: юридичний, педагогічний, філософський, природничий, довузівської підготовки, післядипломної освіти, фізичного виховання, туризму. Частина факультетів отримала статус навчальних інститутів. Історія становлення Прикарпатського університету викладена у спеціальній книзі «Прикарпатський університет: здобутки і перспективи».

Росло число професорсько-викладацького складу, збільшувалася кількість студентів, які здобували освіту за більше ніж півсотні спеціальностей. Університет набув і нові навчальні приміщення, сучасний стадіон, був заснований Ботанічний сад. Він перетворився на провідний вищий навчальний заклад на Прикарпатті, що випускав висококваліфікованих фахівців. Крім того, велася успішна наукова робота, створювалися наукові підрозділи технічного і гуманітарного спрямування. Досягнення колективу дали підстави тогочасному керівництву держави гідно оцінити розвиток установи. У вересні 2004 р. Прикарпатському університету був наданий статус національного. З того часу він отримав офіційну назву Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

У 2010 р. науково-викладацький колектив ПНУ під редакцією професора В.Кононенка підготував колективну монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку - Івано-Франківська область». Це важлива наукова праця, у якій подана історія становлення і розвитку вищої освіти на Прикарпатті, зокрема і ПНУ,

проаналізована напрями розвитку вищої школи, педагогічних спеціальностей, відображено серйозні зміни, які відбулися у навчально-виховному процесі [63].

Станом на 2012 р. у структурі університету входили 10 навчальних і 3 науково-дослідні інститути, 7 факультетів, 3 коледжі, 12 науково-дослідних центрів. Він займав понад двадцять навчальних, лабораторних, виробничих приміщень. Професорсько-викладацький склад працював на 80 університетських кафедрах та у 35 науково-дослідних лабораторіях. В університеті викладали понад 900 професорів і доцентів, навчалися 18, 5 тисяч студентів [63].

ПНУ здобув найвищий четвертий рівень акредитації, посів провідне місце серед п'яти найкращих західноукраїнських вищих навчальних закладів.

Він увійшов спочатку у число 20 найкращих університетів країни. За останні роки за рівнем популярності та наукових досягнень Прикарпатський національний університет перебуває на 9-10 місцях у різноманітних наукових рейтингах, що проводяться в Україні. Цього року він зайняв високу 10 позицію за показниками міжнародної науково-метричної бази Scopus серед більш, ніж 250 університетів України.

Відомим Івано-Франківську є Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (ІФНТУНГ). Він створений ще у 1968 р. як Івано-Франківський інститут нафти та газу. Після розвалу Радянського Союзу він став єдиним в Україні вищим навчальним закладом нафтогазового профілю. Це спеціалізований навчальний заклад, що готує кадри для багатьох галузей нафтохімічної промисловості. У 1994 р. відбулося переформатування інституту, він отримав нову структуру та назву – Івано-Франківський державний технічний університет нафти і газу. Тоді ж його очолив ректор Є.Крижанівський, який працював на цій посаді три десятки років.

Офіційним виданням, в якому подано історію розвитку університету, стала книга під назвою «Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу: 50». У ній містяться інформаційні матеріали про

становлення цього навчального закладу, розширення його структури, збільшення кількості викладачів та студентів [55].

В університеті створено сучасну навчально-наукову інфраструктуру. Він складається з багатьох підрозділів. Основу складають дев'ять інститутів, кафедра військової підготовки, Бурштинський енергетичний коледж, Івано-Франківський коледж електронних приладів та Калуський коледж економіки, права та інформаційних технологій. Кадровий склад університету нараховує більше 600 викладачів. Тут працює більше 100 докторів наук, професорів, понад 400 кандидатів наук, доцентів.

Значна роль у розвитку університету належала його ректору, професору Є.Крижанівському. З його ініціативи в університеті був створений профільний науково-дослідний інститут, на який покладалося завдання розробки і впровадження у промисловість високоефективних технічних засобів розвідки нафтових і газових свердловин. Цей науковий підрозділ має завдання розробити технології підвищення темпів будівництва нафтогазових об'єктів, налагодити тісний зв'язок між науковцями та виробництвом, де б проходили практику студенти університету. Високий рівень наукової діяльності підтверджений численними державними нагородами його працівників. Більше 20 науковців ІФНТУНГ стали лауреатами Державних премій в галузі науки і техніки, отримали почесні звання. Нині в рамках університету ведуть свою діяльність 18 наукових шкіл [55].

За визначні освітні і наукові здобутки у 2001 р. указом президента України Л.Кучми університету був наданий статус національного. Тоді уже змінилася на сучасні назва закладу – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

При університеті було функціонує навчально-науково-виробничий комплекс, до складу якого входять споріднені за профілем діяльності коледжі, технічні училища та ліцеї. Також працює кафедра військової підготовки, де

навчаються студенти основам військової науки як майбутні офіцери Збройних сил України.

Важливим джерелом інформації про навчально-наукову діяльність університету є його офіційний сайт, на якому розміщено матеріали з історії університету, його поточну діяльність, життя викладацького і студентського колективів.

Третім вищим закладом став Івано-Франківський національний медичний університет. Станом на 1991 р. це був Івано-Франківський державний медичний інститут. 1992 р. він змінив назву на Медичну академію, значно розширив свою навчальну і медичну бази. За успішну діяльність у 2008 р. заклад отримав звання національного. Тоді ж він ще раз змінив назву на Івано-Франківський національний медичний університет.

В університеті діють 6 факультетів, на яких ведеться підготовка медичних працівників по 7 спеціальностям. Крім громадян України медичній справі в університеті навчають іноземці з більш 10 країн світу [56].

Окрім державних університетів, філій кількох університетів з інших міст України, в Івано-Франківську виникли ряд приватних вищих навчальних закладів. Це Західноукраїнський економіко-правничий інститут, Інститут «Галицька академія», Університет Короля Данила. Їхня діяльність припала на кінець 1990-х – початок 2000-х років. Тоді попит на здобуття вищої освіти був високий і окрім традиційних закладів частина людей здобувала дипломи в таких приватних структурах.

Сьогодні з них працює останній. Його діяльність пов'язана із засновником університету священиком і юристом І.Луцьким. У 1997 році він ініціював створення Приватного вищого навчального закладу «Івано-Франківський інститут права, економіки та будівництва». Починав свою діяльність університет з орендованого приміщення на 500 кв., із 300 студентами та 4 спеціальностями [64].

У 2007 р. заклад поміняв назву на Івано-Франківський університету права імені Короля Данила Галицького. Було збудоване нове приміщення, відкрито відповідні навчальні кабінети і лабораторії. У 2017 р. його перейменовано на Університет Короля Данила. Поки що джерелом для інформації про цей навчальний заклад є його офіційний сайт та матеріали інтернет-сайтів і соціальних мереж. У них широко представлені викладачі і студенти закладу [64].

Науково технічний розвиток різноманітних установ у місті є ознакою входження нашої держави до спільноти розвинених країн світу, розширення та поглиблення участі у відповідних наукових і економічних європейських структурах.

За підрахунками обласного управління статистики станом на початок 2010-х років науковою та науково-технічною робіт в області займалося 27 організацій. Три з них належали до академічного сектору науки структури Національної академії наук України, 20 організацій мали галузеве наукове спрямування 4 були пов'язані із закладами вищої освіти.

Більшість наукових установ, або ж підприємств, пов'язаних з ними, виконують роботи в галузі технічних наук. Окремі наукові організації області спеціалізуються у галузі сільськогосподарських, геологічних, медичних, економічних, педагогічних наук, або мають багатогалузевий профіль.

Чисельність працівників наукових установ та організацій залишається невисокою. Загалом на постійні роботи і за сумісництвом задіяні близько двох тисяч осіб. Більшість з них мають наукові і вчені ступені.

Обсяг науково-технічних робіт, що виконувався силами наукових організацій міста і області поступово зростає. Він в основному пов'язаний із розробкою та виробництвом нових винаходів. За своєю структурою виділяють такі напрями: 20 спрямовано на створення нових виробів, 133 нових технологій, 35 матеріалів, 8 сортів рослин, 125 методів та теорій тощо.

Поступово зростає фінансування науково-технічної діяльності. Воно забезпечувалося за рахунок коштів організацій-замовників з України, але є замовлення від іноземних інвесторів.

Розвиток освіти науки, науково-технічного прогресу впливає на якість життя людей. Це підтверджується і змінами в соціальній сфері міста. За даними моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів, проведеного Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, за результатами 2015 року обласний центр та Івано-Франківська область зайняли високу четверту позицію у рейтингу благополучності і соціально-культурного розвитку [36].

Саме місто у 2015 р. визнано найблагополучнішим для життя. Тут виявився найнижчий в Україні рівень злочинності, що обраховувався за такими показниками: чисельність тяжких злочинів та самогубств, кількість хворих на відкриту й активну форми туберкульозу, кількість психічних розладів, поширеність алкоголізму та наркоманії. Складаючи рейтинг, врахували рівень безробіття населення, кількість дорожньо-транспортних пригод, борги із заробітної плати, співвідношення шлюбів та розлучень, кількість дітей, народжених поза шлюбом [36].

Серед наукових напрямів розвитку варто виділити історичні і краєзнавчі дослідження, які проводилися упродовж цього періоду науковцями міста. Ще у 1991 р. в Івано-Франківську була створена обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців, яку очолив відомий вчений, доктор історичних наук, професор Прикарпатського університету Володимир Грабовецький [3, с. 25].

Члени спілки багато уваги приділили висвітленню історичних подій, що відбувалися в місті та області, готували наукові і краєзнавчі книги, у яких йшлося про різні сфери життя івано-франківців.

Чимало праць і науково-довідкових видань вийшло в контексті історичної персоналістики міста Івано-Франківська та Прикарпаття загалом. У

2002 р. з'явився в світ довідково-біографічна праця «Хто є хто на Івано-Франківщині. Видатні земляки», що популяризує відомих івано-франківських та прикарпатських діячів [100].

За тридцять два роки незалежності освітня і наукова сфери м. Івано-Франківська зазнали серйозних змін. Було змінено систему навчання в середній і вищій школі. Відкинуто стару радянську комуністичну модель навчання і виховання, поступово впроваджувалися підходи національної школи. Серед ініціаторів відновлення такого підходу були івано-франківські вчені і педагоги М.Стельмахович, Б.Ступарик, ректори університетів Є.Крижанівський, В.Кононенко, Є.Нейко, Б.Остафійчук, І.Цепенда, керівники освіти міста.

Отримала продовження місцева наука. Вона набрала прикладного характеру і її результати спрямовані на поширення результатів наукової діяльності у виробничу сферу, у соціальну структуру міста, розвиток гуманітарних відносин.

РОЗДІЛ 4.

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПРОСТІР МІСТА

Упродовж досліджуваного періоду активно розвивалося культурно-духовне життя краю. Його особливістю став швидкий відхід від колишніх радянських шаблонів суспільного життя і перехід до національно-демократичних форм розвитку культурної сфери міста та області. Перші прояви саме такого підходу проявилися ще на початку 1990-х років і мали своє відображення у мистецькій сфері.

Тоді, ініціативи молодих скульпторів і художників обласного центру, протягом у 1989-1991 рр. у місті були проведені дві міжнародні художні виставки-бієнале. Бієнале – представлення мистецьких досягнень пізнавального, розважального і комерційного попиту. Такий формат культурницького заходу в Україні вперше відбувся восени 1989 р. саме в Івано-Франківську. Він отримав назву «Імпреза-89». Серед його засновників були молоді художники М.Вітушинський, М.Яковина та І.Панчишин, письменник Ю.Андрухович, мистецтвознавці М.Якібчук і М.Аронець. Це був перший в Україні мистецький захід, на якому виставлялися художні твори, які можна було офіційно придбати за гроші. Така комерційна виставка мала успіх, і через два роки в Івано-Франківську була проведена друга подібна виставка під назвою «Імпреза-91». Участь у цих заходах брали десятки відомих і знаних художників, скульпторів, мистецтвознавців з України і інших республік, із зарубіжних країн: США, Канади, Японії, Західної Німеччини, Польщі, Югославії [82, с.204].

Проводилася виставка у приміщенні міських культурно-мистецьких закладів: Художньому музеї, в залах краєзнавчого музею та обласної спілки художників. На виставках побували десятки тисяч людей. Для багатьох це була перша подібна мистецька подія, адже в радянські часи схожі виставки як правило проводилися тільки в Москві чи Ленінграді. Учасники виставки на

знак подяки місцевим організаторам і владі зробили щедрі дарунки. У фонди місцевих музеїв передали понад сотню мистецьких виробів, котрі стали частиною колекцій і виставлялися уже в постійній експозиції. Так ініціатива кількох небайдужих творчих особистостей сприяла проведенню міжнародної мистецької виставки, рівень якої раніше могла дозволити собі тільки столиця. [82, с. 204].

Культурний розвиток тісно пов'язувався із відродження традиційних для Прикарпаття форм ужитково-декоративного мистецтва. Значною подією став організований в Івано-Франківську у квітні 1992 р. Всесвітній конгрес писанкарів. Цей захід організувала майстриня А. Онисько, яка ще у 1991 р. створила Малу Академію ремесел та етнографії. Писанкарство стало одним із найпоширеніших видів декоративно-прикладного мистецтва у місті та області [85, с. 21]. У 1999 р. у Коломиї був збудований Музей писанки у вигляді яйця, що став окрасою міста і символом української писанки та Прикарпаття. Тоді Івано-Франківськ як важливий транспортний вузол оголосили «воротами Прикарпаття», через які в область прибували туристи.

У 1990-их роках в місті відбувалися важливі культурно-мистецькі події. У Івано-Франківську 16 серпня 1993 р. відбувся перший світовий Конгрес гуцулів. На нього з'їхалися представники гуцульського субетносу із багатьох куточків України та світу. який пройшов під девізом «Гуцульщина і перспективи її етнічного та духовного розвитку в незалежній Україні». Після цього щорічно на Прикарпатті організовувалися подібні гуцульські зібрання у різних населених пунктах, що отримали назву Гуцульських фестивалів. Вони стали візитною карткою Івано-Франківщини і обласний центр в був у постійній взаємодії із цими фольклорно-етнографічними заходами.

Активно у місті розвивалося музичне мистецтво. Воно формувалося кількома мистецькими навчальними закладами, у яких навчалися і виховувалися тисячі шанувальників музики. У місті продовжували працювати три середні музичні школи, де мали змогу отримувати музичну освіту сотні

дітей на рік. На вшанування пам'яті про визначних українських музикантів і композиторів м присвоєно почесні звання. Так Івано-Франківська музична школа №2 отримала ім'я українського композитора і музикознавця Василя Барвінського (1888-1963). Він упродовж 1930-х років неодноразово давав у Станіславові концерти, підтримував зв'язки з місцевим хором «Боян». Тому присвоєння цього імені було символічним актом вшанування пам'яті та внеску В.Барвінського к розвиток музичної культури міста. Одна із вчителів музикантів школи самодіяльна композиторка Авеліна Басова стала лауреаткою премії ім. Марійки Підгірянки, якою відзначається внесок у популяризацію народної освіти на Прикарпатті. [98, с. 256].

Окреме місце в музичному житті міста займає Івано-Франківське державне музичне училище ім. Д.Січинського. Музичне училище здійснює підготовку за спеціальністю «Музичне мистецтво» за такими спеціалізація ми: фортепіано, оркестрові струнні інструменти, хорове диригування і теорія музики. Студенти, випускники, викладачі училища упродовж багатьох років брали участь у численних музичних та пісенних конкурсах, здобували престижні нагороди і призові місця на міжнародних мистецьких фестивалях [98, с. 219].

У часи незалежності у місті з'явилося кілька пам'ятників, присвячених знаковим постатям української історії і культури.

На відзначення Дня міста 26 серпня 1995 р. в обласному центрі урочисто відкрили пам'ятник І. Я. Франкові. Він був встановлений на площі перед готелем «Надія», де раніше знаходився демонтований у 1990 р. пам'ятник В.Леніну. Серед мешканців міста перед цим точилася дискусія, де має бути встановлений пам'ятний знак. Багато вважав, що для цього слід відвести одну із центральних площ. Але все таки влада ухвалила рішення на користь простору перед готелем. Зображення Каменяря, обрамлене двома стилістичними скелями, спрямоване передньою частиною у напрямку залізничного вокзалу, куди він прибував для відвідин міста.

У перший день 2009 р. в Івано-Франківську було урочисто відкрито пам'ятник видатному діячеві українського національно-визвольного руху Степану Бандері. Ця подія була приурочена до 100-річного ювілею від дня народження провідника ОУН. На Прикарпатті готувалися до цього моменту упродовж всього попереднього 2008 р., який в області був проголошений Роком Степана Бандери. Очікувалося на відкриття присутності Президента України Віктора Ющенка, але він не приїхав на цю подію. Вона була дуже багатолюдною, відкривався не тільки сам пам'ятник, але й Меморіальний комплекс, що мав стати пантеоном українських героїв [4].

Постать Степан Бандери була встановлена на фоні Хреста і височіла над приміщенням, яке пізніше стало Центром національно-патріотичного виховання молоді. У ньому були розміщені портрети відомих учасників національно-визвольних змагань, написані прикарпатськими художниками. Приміщення Центру постійно заповнюється шкільною молоддю, тут проводяться різноманітні культурні і патріотичні заходи, воно добре виконує свою виховну функцію

20 травня 2011 р. у міському парку культури і відпочинку імені Тараса Шевченка був відкритий пам'ятник Тарасу Шевченку. Історія із його спорудженням була довгою і скандальною. Сперечалися і за вигляд самої скульптури, і особливо за місце, де вона мала бути встановлена. Виготовив композицію відомий канадський скульптор українського походження Лео Мол (Леонід Молодожанин), який подарував роботу місту. Але пройшло кілька років, поки вдалося вирішити це питання. За рішучої наполегливості міської влади був визначений простір у парку, де недалеко від місця встановлення знаходився «радянський» пам'ятний знак (погруддя) Кобзареві [4].

У переддень Нового 2014 р. у сквері позаду головного корпусу Національного медичного університету в центрі Івано-Франківська був урочисто відкритий пам'ятник діячам «Руської трійці» – Якову Головацькому, Маркіяну Шашкевичу й Івану Вагилевичу. Ініціатором його спорудження став

відомий краєзнавець Богдан Гаврилів, який пропонував зібрати громадські кошти на цю справу. Упродовж кількох років проводилася патріотична акція «Збудуймо методом народної будови в Івано-Франківську перший в Україні пам'ятник «Руській трійці», на яку відгукнулися багато людей та організацій. Пам'ятник авторам альманаху «Русалка Дністровая» став першим в Україні, і засвідчив шану до людей – авторів першої книги українською мовою на західноукраїнських землях. Їх І.Франко назвав «будителями», а івано-франківці отримали цікаву і популярну туристичну локацію у самому центрі міста.

У місті також встановлені скульптурні композиції лідерам ОУН Є.Коновальцю, А.Мельнику, відомому українському бджоляреві П.Прокоповичу, керівникам Західно-Української Народної Республіки, інші пам'ятні знаки. За часів керівництва міського голови Р.Марцінківа реалізовується меморіально-культурницький проект «Івано-Франківськ – місто героїв». В його рамках на фасади багатьох будинків міста кріпляться анотаційні дошки з інформацією про відомих особистостей, які жили або відвідували місто в різні історичні часи.

Також у місті відкривалися нові музейні установи. Так у 1995 р. на вул. Мазепи був урочисто відкрито музей Олекси Довбуша. Ініціатором його створення став академік, професор Прикарпатського університету Володимир Грабовецький. Багато експонатів музею були передані установі саме з особистої колекції вченого. Сам він очолив перший в Україні музей, присвячений легендарному керівнику опришківського руху на Прикарпатті [3, с. 27]. Нині цей музей набув статусу державного і в ньому мають можливість ознайомитися із експозицією усі охочі.

14 жовтня 1997 р. на відзначення 55-ї річниці з часу створення Української Повстанської Армії в Івано-Франківську з'явився музей, присвячений тим подіям. Його відкрили у в будинку на вулиці генерала Тарнавського і він отримав назву державного музею національно-визвольних

змагань Прикарпатського краю. Це був один із перших в Україні музеїв, присвячених цій сторінці боротьби українців за свою свободу. Сьогодні це Івано-Франківський обласний музей визвольної боротьби імені Степана Бандери, який має ще чотири філіали подібних музейних установ в області. У ньому зібрані тисячі експонатів про національно-визвольні змагання українців упродовж ХХ століття [15].

Традиційними для культурного життя міста стали відзначення Дня його народження. Як уже згадувалося, у 1993 р. міська рада ухвалила рішення про проведення святкових заходів у першу неділю травня і це пов'язувалося із наданням місту магдебурзького права.

Помпезні святкування Дня міста розпочалося з 1993 р. Саме тоді провели перший у місті парад духових оркестрів. Частина концертних номерів виконувалася на різних мистецьких площадках міста. А увечері у міському парку культури та відпочинку був організований великий концерт за участю кращих музичних колективів. Щорічно проводилися святкові концерти у залі обласного музично-драматичного драмтеатру. У травні 1994 р. у приміщенні Літературного музею на вул. Б.Лепкого провели першу науково-практичну конференцію під назвою «Івано-Франківськ в історії літератури і мистецтва». Участь у ній взяли краєзнавці та викладачі івано-франківських вищих навчальних закладів [14].

У 1994 р. на сесії міськради був затверджений статут міста. Цю процедуру провели у приміщенні міської Ратуші. Під час святкування 335-річчя заснування м. Івано-Франківська у 1997 р. була відкрита виставка, присвячена історії розвитку станіславської преси і книговидавництва. Традиційно подібні заходи теж проводилися у приміщенні Ратуші, на базі експозицій обласного краєзнавчого музею [82, с. 115].

У період економічної кризи другої половини 1990-х дні міста святкували без особливої пишноти. За нового міського голови З.Шкутяка ситуація почала змінюватися. Залучалися на проведення святкових заходів спонсорські кошти.

Тоді святкували з духовими оркестрами, концертом і молодіжним шоу. На День міст у 1998 р. перед багатолюдним зібранням мешканців у міському парку культури вперше в Івано-Франківську виступив С.Вакарчук та музичний гурт «Океан Ельзи» [19, с. 14].

У 1999 р. для молоді було організоване велике мистецьке шоу, на яке запросили українських виконавців – переможців різних фестивалів. Серед учасників концерту була ще маловідома львівська співачка Руслана Лижичко. Через п'ять років саме вона принесла перемогу Україні на Євробаченні 2004 р. Тоді її пісня «Дикі танці», присвячена гуцульським традиціям, стане переможною візиткою пісенної України [32, с. 17].

У 2001 р. у місті був започаткований новий фестиваль, що став традицією для усіх наступних відзначень Дня міста. Мова йде про фольклорно-мистецьке «Свято ковалів». (ДОДАТОК Й). Спочатку він мав всеукраїнський характер, а із 2004 р. набув статусу міжнародного А у 2002 р. під час святкування дня міста провели ще фестиваль духовної музики під назвою «Великодні зустрічі». Це було пов'язано із співпадінням Великодня та міського дня народження на першу неділю травня. Серед численних мистецьких номерів був і конкурс пісень про Івано-Франківськ. Під час його проведення були виконані 14 різних пісень. Найбільше слухачам тоді імпонувала пісня у виконанні народного артиста України, соліста Івано-Франківської філармонії М.Кривеня «Мій Івано-Франківськ» [32, с. 17].

У 2010 р. на День міста було проведено великий концерт класичної музики та оперного співу. Його приурочили вшанування пам'яті уродженки Станіслава Ірини Маланюк. Ця співачка стала всесвітньо відомою солісткою Віденської опери, пісенні номери у її виконанні лунали на багатьох оперних і концертних сценах світу. На святі в Івано-Франківську виступили Інтернаціональний новий симфонічний оркестр зі Львова, виконавці музичних партій із Львівської та Київської опер. На мистецьких сценах виступали також

представники європейських і американських театрів. Були гості з Вашингтона та Вроцлава.

У 2011 р. був започаткований ще один цікавий фестиваль під назвою «Весільні візерунки». Його приурочили для молодих пар, які одружилися на день міста. Була улаштована спеціальна локація на івано-франківській «стометрівці», де встановили металеве «Дерево щастя». Молодят вітали від імені міської ради, вручили їм відповідні подарунки, вони в присутності сотень глядачів мали можливість пройти через намальований на бруківці символічний рушник щастя [98, с. 57].

З великим розмахом місто відзначило свій 350-й день народження. Йому були присвячені численні культурно-мистецькі заходи, (див. ДОДАТОК І). Серед них уже традиційний Міжнародний фольклорний фестиваль етнографічних регіонів України «Родослав», культурно-мистецький проект «Маестро», святковий концерт «Франківську – 350» [104, с. 98]. До цієї дати вийшло чимало книжкових видань, частина з яких згадувалася у першому розділі. Варто ще раз відзначити велику друковану працю, в якій подано різні аспекти історичного і мистецького життя міста під назвою «Станіславів-Станіслав-Івано-Франківськ». У написанні цієї книги взяли участь десятки науковців, краєзнавців, письменників, митців міста та області.

Починаючи із 2014 р. відзначення дня міста проходило в умовах неоголошеної російської війни в Україні. Тому масштаби святкування стали значно меншими, більшої традиції набуло проведення різноманітних торгових ярмарок. В ході їхньої роботи були поширені збори і пожертви на потреби української армії і добровольчих підрозділів, що боронили нашу країну від російських впливів на сході України.

Сучасний культурний розвиток міста характеризується знаковими мистецькими подіями та сприянні розвитку різних галузей з боку місцевої влади. У 2000 р. була заснована міська літературна премія Івана Франка. Нею нагороджуються письменники і журналісти, які живуть і працюють в Івано-

Франківську. Мета премії – підтримка місцевих літераторів, поетів,, письменників, журналістів, оцінка їхньої літературної і професійної діяльності. Першими лауреатами премії стали івано-франківська письменниця Неоніла Стефурак за поетичну збірку «Проща» та п'єсу «Перстень князя Ярослава» та літературознавець і науковець Володимир Качкан за літературні та українознавчі дослідження, присвячені визначним постатям українського народознавства [98, с. 123].

Серед лауреатів цієї премії чимало відомих у місті творчих особистостей. Це Василь Добрянський, Євген Баран, Генадій Бурнашов, Василь Назарчук, Марія Вайно, Степан Процюк, Тарас Прохасько, Олег Криштопа, ольга Слоньовська, Надія Семенкович, Ольга Бабій, Микола Лесюк, Роман Фабрика, Марія Ткачівська, Павло Добрянський, Мирон Мицан, Дмитро Юсип, Галина Добош, Марія Микицей, Іван Нікітін, Михайло Головатий, Степан Пушик, Василь Бабій, Світлана Бреславська, Степан Хороб, Іван Гаврилович, Михайло Батіг та ін. Розміри премій щорічно визначалися міською владою. Переможців урочисто нагороджували під час святкування Дня міста у приміщенні міської Ратуші чи обласного музично-драматичного театру.

Культурно-мистецьке життя міста у новому ХХІ столітті значно активніше розвивалось, відбуваються значні мало різні мистецькі форми: одії, концерти, творчі вечори, театральні вистав, музичні зустрічі тощо. Завдяки налагодженню співпраці з іншими містами України, містами-побратимами за кордоном зміцнювалися культурні зв'язки

У лютому 2005 р. в Івано-Франківську презентували культурно-мистецький центр «Палац Потоцьких» (див. додаток І). Цей проект виник у зв'язку з передачею колишнього історичного комплексу Палацу Потоцьких, який довгий час знаходився у занедбаному стані на балансі обласної ради, у приватні руки місцевої фінансової структури. Засновниками нової мистецької структури стали представники творчої інтелігенції міста, які погодилися бути у складі культурно-мистецької ради при власнику палацу «Прикарпатською

фінансовою компанією». Президентом цього мистецького центру обрали директора художнього музею Михайла Дейнегу [98, с. 128]. Пізніше почалася тривала судова суперечка між власником і колишнім розпорядником комплексу, яка тривала більше десяти років. Тільки у 2015 р. Палац Потоцьких був переданий на утримання Івано-Франківської міської громади. На його базі був створений новий культурницький проект, покликаний перетворити колишні приміщення цієї споруди у мистецький простір, відкритий для усіх зацікавлених митців та творців.

Серед культурницьких центрів міста особлива роль належить Обласній науковій бібліотеці імені Іван Франка. За часи незалежності вона змінила своє місце розташування, перебралася у просторий будинок на вул. Чорновола і стала визнаним осередком культурного життя міста. У ній щомісячно проводяться різноманітні культурні заходи, покликані популяризувати українську літературу, мистецтво, народні традиції. Зростання ролі новітніх інформаційних технологій дозволило забезпечити обласну бібліотеку, а невдовзі і усю бібліотечну систему міської бібліотеки Інтернет-мережею та сучасною комп'ютерною технікою.

У 2012 р. Міська централізована бібліотечна система виграла міжнародний грантовий проект програми IREX, USAID та Міністерства культури і туризму України. Це дозволило забезпечити філії міських бібліотек новою комп'ютерною технікою, підключенням її до глобальної мережі Інтернет. Цей проект дозволив значно покращити надання бібліотечних послуг населенню, дав можливість встановити охоронні і спостережні системи, технічне обладнання [60].

У рамках поширення проектів транскордонного співробітництва івано-франківська влада разом із польськими колегами запустили культурницький проект «На зближення. Три культури, одна Європа – співпраця публічних культурних закладів, громадських організацій та аніматорів культури». Він переміг у міжнародному грантовому конкурсі програм між Польщею,

Білоруссю та Україною. Завдяки отриманим коштам Івано-Франківський Центральний Народний дім та Муніципальний Центр дозвілля були забезпечені новітньою аудіотехнікою, освітлювальною апаратурою, музичними інструментами. На базі цих культурницьких приміщень були проведені десятки культурно-мистецьких заходів.

Розвиток культурного життя Івано-Франківська немислимий без великої кількості конкурсів та фестивалів. Про частину з них уже згадувалося у попередніх розділах, про інші йтиме мова нижче [88, с. 289].

Одним із відомих пісенних фестивалів, що кожні два роки проводиться в Івано-Франківську, є Всеукраїнський фестиваль хорової музики ім. Д.Січинського. На нього з'їжджаються провідні хормейстери з усієї України. При цьому участь у конкурсі беруть і професійні і аматорські колективи. За відгуками його учасників фестиваль служить своєрідною академією музичного спілкування. Під час його проведення відбувається обмін досвідом та середовищем, зав'язуються нові творчі знайомства. Головною метою фестивалю є популяризація хорової спадщини композитора Дениса Січинського, а також сприяння розвитку українського хорового мистецтва [98, с. 337].

Ще один конкурс юних піаністів приурочений відомому станіславському композитору першої половини ХХ століття Василю Барвінському і носить його ім'я. Він має статус обласного відкритого конкурсу, участь у якому можуть брати учні дитячих музичних та шкіл мистецтв області. Перший раз він був проведений у 1998 р., і продовжується що два роки у лютому. Основна спрямованість конкурсу – це підтримка і сприяння виконавському зростанню обдарованих дітей, пропагування фортепіанної творчості В.Барвінського, інших композиторів світової класики [98, с. 28].

Теж раз на два роки у місті проводиться ще один Міжнародний фестиваль хорової музики «Передзвін». Початок заснуванню цього конкурсу покладено у 1999 р. За наступний період участь у ньому взяли високопрофесійні хорові

колективи та переможці міжнародних конкурсів і фестивалів з різних куточків України та з-за кордону. Як і у попереднього фестивалю головна мета полягає у пропаганді і поширенні хорової та музичної культури України. Це досягається шляхом організації всеукраїнських і міжнародних заходів, де їхні учасники мають можливості і налагодити взаємини із хоровими колективами та солістами-вокалістами в Україні та за кордоном.

Із 2002 р. в Івано-Франківську відбувається регіональний пісенний конкурс юних виконавців ім. Миколи Лисенка. У ньому беруть участь учні спеціалізованих мистецьких навчальних закладів та шкіл естетичного виховання України. Конкурс має статус відкритого, регіонального. Мета конкурсу: популяризація творчої спадщини М.В. Лисенка, налагодження культурних взаємин між регіонами, підтримка творчого зростання юних талантів. Серед музичних інструментів, допущених до конкурсної програми, передбачається гра на фортепіано, на струнних і смичкових інструментах а також сольний спів [85, с. 35].

Подібним за своїм спрямуванням є музичний конкурс юних виконавців на духових та ударних інструмента. Учасники змагаються між собою у чотирьох номінаціях: сопілка, блок-флейта, ударні інструменти, дерев'яні духові інструменти та мідні духові інструменти [85, с. 7].

Своєрідною візиткою фестивального життя Івано-Франківська є Міжнародний фестиваль ковальського мистецтва «Свято ковалів» (див. додаток Й). Уперше його було проведено на відзначення Дня міста у травні 2001 р. З того часу він традиційно проводиться саме у цей час і став невід'ємною частиною загальної святкової програми [27].

Починався він як місцевий некомерційний аматорський захід професіоналів ковальської справи. Проводився з ініціативи Спілки майстрів ковальського мистецтва України [27].

Спочатку це були невеликі локації ковальської справи на вулицях міста, організовані коштом самих ковалів. Але живий вогонь і майстерність ковалів

викликали значну увагу серед мешканців і гостей міста. Це підтримала влада та приватні меценати і фестиваль перетворився на щорічне зібрання майстрів ковальської справи з України, а невдовзі і представників інших країн, ставши Міжнародним. [27].

У дні проведення Свята ковалів центральні вулиці Івано-Франківська, а також майдан А. Шептицького та фортечна галерея «Бастіон», перероджуються у своєрідні кузні під відкрити небом. На очах у сотень гостей залізо перетворюється у витвори мистецтва, які тут же усі охочі можуть придбати в якості сувенірів чи потрібних у господарстві речей. Ковальська робота супроводжується мистецькими і концертними номерами, вуличною гастрономією і забезпеченням громадського харчування [27].

Ковальський фестиваль в Івано-Франківську сприяв потраплянню міста до переліку міст, об'єднаних своєрідною ковальською гільдією під назвою «Кільце європейських ковальських міст». Вона об'єднала шістнадцять міст Європи, і до її складу крім Івано-Франківська увійшло ще одне українське місто Донецьк. Традицією івано-франківських ковальських фестивалів стали подарунки місту у вигляді спільних ковальських виробів. Вони встановлювалися у різних куточках центральної частини міста і вносили неповторний колорит у міський вигляд.

Серед найбільш відомих металічних композицій «Дерево щастя», яке встановлене на пішохідній частині вулиці Незалежності. Цікаве зображення цієї композиції, що поєднує в собі такі елементи як: людина-оркестр, дитяча гойдалка, жар-птаха, дивовижні квіти (див. додаток К).

У 2010 р. українські та зарубіжні ковалі створили велику об'ємну рухома композицію «Коло Ковальських Кілець». Вона постала у вигляді діючої каруселі, центр якої оздоблений символічними кільцями що символізують представників від 16 міст та країн.

Івано-Франківську став місцем проведення Національний конкурс ім. С.Назаренка під назвою «Фотопортрет». Започаткований у 2007 р.,

приурочений відзначенню пам'яті українського фотожурналіста Степана Назаренка. Основним виставковим жанром конкурсу є фотопортрет, що передбачає відображення внутрішнього світу людини, її сутності, характеру і психології. Головне завдання цього мистецького форуму полягає у розвитку української портретної фотографії, удосконаленні техніки фотопортрети стики, збереженні найкращих традицій цього жанру мистецтва.

Із 2012 р. у місті відбувається щорічний Міжнародний дитячий фестиваль мистецтв «Вогні Ратуші». Він спрямований на розвиток дитячого сценічного мистецтва і дає можливість брати участь в ньому різним віковим категоріям. Головне завдання фестивалю полягає у сприянні творчості юних акторів, їх залученості до сценічному дійства, реалізації свого творчого потенціалу [85, с. 28].

Близький по духу ще один дитячо-юнацький фестиваль мистецтв «Таланти землі Галицької». У ньому беруть участь творчі дитячі колективи з Прикарпаття та сусідніх Львівської і Тернопільської областей. Фестиваль пропагує кращі мистецькі твори української та світової культури. Конкурсні номінації визначають такі напрями: хорове виконання, інструментальні ансамблі, естрадна музика, духовні пісні [98, с. 177].

Починаючи із 2010 р. набрав популярності не тільки на Прикарпатті, але й в Україні різдвяний фестиваль «Коляда на Майзлях». Це різдвяна феєрія колядок, щедрівок, духовних пісень, що проводиться в січні кожного року в одному із Івано-Франківських храмів Української греко-католицької церкви. Цей храм носить ім'я Христа Царя, діє при монастирі отців Василіян у мікрорайоні Майзлі. Мета фестивалю – збереження українських християнських традицій святкування Різдва Христового, і з кожним роком кількість учасників та географія їх представлення постійно зростає [98, с. 16].

Подібний до різдвяного фестивалю є ще один мистецький форум, що отримав назву Фестини духовної музики «Від Різдва до Великодня». Започаткований у 2000 р. і приурочений до відзначення 2000-ліття Різдва

Христового цей фестиваль має досить тривалий час проведення упродовж чотирьох місяців і поєднує два найбільші християнські свята. Щороку з січня по квітень (травень). Формат цього дійства відповідає релігійній традиції: співи та вистави проводяться кожної неділі та у дні релігійних свята. Його учасниками є колектив міста, області, сусідніх регіонів. Завершальний концерт кращих виконавців проводиться у часи святкування Великодня на різних концертних і мистецьких майданчиках міста.

До популярних танцювальних фестивалів не тільки міста, але й України належить фестиваль естрадно-спортивного танцю «Фест». Перший раз він був проведений ще в лютому 1991 р. щороку продовжує свою роботу на танцювальних сценах міста. Він має уже сталу традицію: упродовж тижня півсотні танцювальних колективів з різних областей України представляють глядачам півтора сотні хореографічних постановок. Івано-Франківський «ФЕСТ» був піонером дитячо-юнацького танцювального напрямку і за його аналогом подібні танцювально-мистецькі форуми проводяться в інших містах країни [85, с. 38].

Окрім мистецьких конкурсів у місті щороку влаштовують торгово-розважальні ярмарки. Частина з них поєднує у собі економічну і культурну складову, спрямовану на збереження і розвиток традицій вшанування українського сільгоспвиробника.

Щороку упродовж серпня–жовтня місцева влада надавала торгові площадки для проведення різних ярмарок. Популярною серед мешканців міста був фестивальний ярмарок «Свято хліба» (див. додаток Л). Його учасниками були численні приватні і державні пекарні та хлібопекарські підприємства, народні умільці. Присутнім демонстрували основні технологічні процеси випікання хліба, приготування традиційних українських страв. Серед стійких традицій фестивалю конкурси короваїв, кулінарної випічки, булочних виробів[32].

Також набрав популярності фестиваль «Карпатська кулінарна спадщина». Започаткований травні 2013 р. цей форум став частиною міжнародного проекту «Карпатська мережа кулінарної спадщини». Він сформувався як частина міжнародного культурологічного проекту в рамках транскордонного співробітництва між такими країнами як Україна, Словаччина, Угорщина, Румунія. В рамках цього фестивального зібрання популяризація національних гастрономічних традицій. Серед завдань, які ставили перед собою учасники і організатори фестивалів, це розробка умов для ведення підприємництва, пов'язаного із приготуванням асортименту традиційної їжі та гастрономії. Також подібні заходи направлені на кооперацію ресурсів виробників та надавачів послуг у туристичній сфері. Виробники Прикарпаття та сусідніх областей презентували на подібних виставках домашню консервацію, мед, трави, повидла та інші вироби традиційної карпатської кухні [85, с. 34].

Популярним на Прикарпатті залишався також фестиваль декоративно-прикладного мистецтва «Прикарпатський вернісаж». Він проводився разом із іншими фестивалями, приуроченими відзначенню дня міста чи якихось інших важливих дат, як наприклад Дня незалежності. Для гостей фестивалю виробники пропонували різноманітні вироби зі скла та дерева, соломи, бісероплетіння, вишивки, гончарства та кераміки, писанкарства, лозоплетіння та інші. Подібні фестивалі-ярмарки зберігали етнографічний колорит, підтримували виробників народних промислів, їхню традиційну гуцульську, бойківську, покутську, опільську субкультури [85, с. 32].

Івано-Франківськ залишається містом, де продовжує свій розвиток декоративно-прикладне мистецтво. Основна кількість творчих особистостей об'єднана членство у Національній спілці художників України. У місті довгий час працювали відомі в українському художньому мистецтві творці як Зіновій Лукавецький, Михайло Фіголь, Ярослав Івасишин, Петро Прокопів, Параскка Хома. Заслужену славу та впізнаваність мають прикарпатські художники Микола Корпанюк, Ярослав Гоян, Володимир Лукань, Ярослав Соколан, Ігор

Токарук, Володимир Чернявський. Відомими скульптурами стали Богдан Гладкий, Ярослав Яновський, Микола Павлюк, Олександр Коровай, Зиновій Осадця, Петро Прокопів та інші [85, с. 60]

Івано-Франківськ славиться традиціями драматичного мистецтва. Основним носієм цього жанру є Івано-Франківський обласний музично-драматичний театр імені Івана Франка (див. додаток М). Театральні колективи згуртували цілу плеяду акторів-професіоналів, яких шанувальники люблять за витончену акторську гру, яскраве перевтілення в сценічні образи, самобутність та безоглядну самовідданість театральній справі. Серед таких професіоналів народні артисти України Ж.Готвяк-Добрянська, О.Шиманський, О.Іваницька, Г.Бабанська [61].

У 2008 р. головним режисером театру став актор Р.Держипільський. Разом із молодією генерацією акторів було привнесено і в репертуар, і в постановку п'єс нові підходи, що дозволили театру впевнено вийти на всеукраїнський рівень. Молоді актори Р.Луцький, О.Гнатковський, Г.Баранкевич та ін. суттєво додали колориту театральній трупі.

Крім класичного репертуару, що базувався на класиці українських та зарубіжних авторів, були поставлені нові яскраві постановки. Серед них «Солодка Даруся», «Енеїда», «Оскар і Рожева пані», «На Західному фронті без перемін», «Гамлет» та ін.. Театр успішно гастролював не тільки в Україні, але й за кордоном. У 2011 р. івано-франківські актори вперше в історії театру здійснили гастролі за океан в Канаду та США. Там вистава «Солодка Даруся» отримала високу оцінку критиків і схвальні відгуки глядачів [61].

У серпні 2015 р. обласний музично-драматичний театр взяв участь у театральному фестивалі «Молоко» в Одесі. Там постановки франківців отримали дві нагороди – гран-прі фестивалю та приз глядацьких симпатій. За поставлені п'єси «Кастинг. Або хто хотів люстрації?» та «Солодку Дарусю»[56].

Творчі успіхи театрального колективу були оцінені і на рівні керівництва держави. У лютому 2019 р. Івано-Франківському обласному академічному музично-драматичному театру імені І.Франка було присвоєне звання Національного.

Актори театру брали участь і кінематографі. Р.Держипіліський, Р.Луцький знімалися в ряді художніх фільмів, що вийшла на широкий екран і мали прокатний успіх. А у 2023 р. Р.держипіліський та О.Гнатковський знялися в історичному фільмі «Довбуш», який став лідером українського прокату, зібравши найбільшу кількість коштів за три місяці кінопоказу.

Своєрідною є діяльність і обласного академічного театру ляльок імені М. Підгірянки (додаток О). В часи незалежності його творча доля склалася нелегко. У 1993 р. завалився будинок, де знаходилося приміщення театру і понад 10 років творчий колектив змушений був постійно переїжджати з одного приміщення до іншого. Це відобразилося на його творчості. У 2005 р. театр отримав нове приміщення і з цього часу почалося його творче відродження.

Знаковим в репертуарі театру стали вистави «Про Ксеню і 12 місяців» та «Заздрісний Котик» Колективом театру здійснювалися нові постановки для глядачів різного віку. Серед них «Кошеня на снігу» [54].

Музичне мистецтво Івано-Франківська пов'язане з іменами Я. Бабалік, Л.Бондар, С.Гричко, М.Кривень, Б.Кучер, З.Слободян, Л.Соболевська. Центром музичного мистецтва є обласна філармонія (див. додаток П). Там постійно проходять творчі вечори, концерти, музичні постановки. При філармонії працює Державний академічний Гуцульський ансамбль пісні і танцю, який теж своєрідною візитною карткою творчого Прикарпаття. Відомий в Україні своєю професійністю і Івано-Франківський симфонічний оркестр. Також серед цінителів класичної музики на особливу шану заслуговує камерний оркестр «Harmonia Nobile» [85, с. 110].

Івано-Франківськ по праву належить до міст з високим рівнем літературної творчості. У ньому живуть та працюють десятки літераторів, чия творчість вийшла за межі країни.

У 1991 році у місті виник своєрідний літературний гурт з провокаційною назвою «Нова дегенерація». Його учасниками стали тоді ще молоді, а нині знані літератори Михайло Андрусак, Степан Процюк, Іван Ципердюк. Їхня творчість стала відмінною від традиційної радянської літератури, була позначена новими сюжетними підходами та літературними зворотами. У 1992 р. цей гурт видав першу поетичну збірку під назвою «Перевал». Ця назва стала символічною і популярною у мистецькому середовищі. Одне із нових видавництв міста теж отримало назву «Перевал», а невдовзі був заснований літературно-мистецький часопис із однойменною назвою [52].

У 1992 р. місцевий письменник Володимир Єшкілев, окреслюючи тенденції літературного розвитку міста, вжив термін «Станіславський феномен». Ним охрестили групу місцевих постмодерністських письменників та художників. Серед них такі відомі зараз імена, як Юрій Андрухович, Володимир Єшкілев, Юрій Іздрик, Тарас Прохасько, Галина Петросаняк, Марія Микицей, Ярослав Довган, Олег Гуцуляк та інші [52].

Одним із найвідоміших сучасних письменників України став Юрій Андрухович (див. додаток Р). Його шлях в літературу починався з поезії. Разом із колегами В. Небораком та О. Ірванцем заснували поетичну групу Бу-Ба-Бу. Літературну славу та визнання йому принесли романи «Рекреації», «Московіада», «Перверзія», «Дванадцять обручів». Його твори перекладені на десятки мов світу і видаються у багатьох європейських країнах та США [100, с. 185].

Не менш талановитим письменником став і Юрій Іздрик (див. додаток С). У нього досить широке творче амплуа: поет, прозаїк, драматург, художник і журналіст. Друкувався в літературних журналах «Перевал», «Четвер».

«Сучасність» . Його перу належать такі прозові твори як «Воццек», «Острів КРК», «Подвійний Леон».

Найвідомішим письменником, науковцем, громадським діячем міста періоду незалежності був літератор Степан Пушик (див. додаток Т). Він був професором Прикарпатського університету, досліджував міфологію слов'ян, фольклор та історію краю. С.Пушик написав багато поетичних та прозових збірок, фольклорних записів, книжок для дітей, літературознавчих та краєзнавчих праць. Серед його наукових досліджень розвідки про галицьке походження предків Т.Шевченка, оригінальна версія тлумачення видатного давньоукраїнського літературного твору «Слово о полку Ігоревім», наукові праці про слов'янську та праукраїнську міфологію («Бусова книга») [100, с. 213].

Знаною у місті та області стала також Ольга Бабій (див. додаток У). Її літературній творчості притаманною стала громадянська лірика. Рядки її віршів вражають високою емоційною наснагою і водночас філософською глибиною думки. Вона гостро переживає сама і так само гостро змушує переживати читача, перед яким постійно ставить високі орієнтири честі, висоти духу, обов'язку [100, с. 115].

Родом з Івано-Франківська походить білоруська письменниця лауреат нобелівської премії з літератури Світлана Алексієвич (див. додаток Ф). Найбільш відомими її творами, що перекладені на українську мову стали «Чорнобиль: Хроніка майбутнього» (1998) та «Час Second-Hand (кінець червоної людини)» (2014) [100, с. 301].

Культурне та мистецьке життя Івано-Франківська було динамічним і різножанровим. Воно пов'язувалося із змінами соціально-політичного характеру, відображало настрої місцевого населення, його політичні культурні уподобання. Яскравою сторінкою культурного буття міста стали численні мистецькі фестивалі, що формували у його мешканців досвід функціонування культурного простору європейського зразка. Один з таких проявів тісно

відображений у практиці відзначення Дня міста – свята, що в однаковій мірі об'єднало усіх мешканців на спільній національній платформі.

В місті відбуваються культурно-мистецькі фестивалі, різноманітні конкурси, змагання. Багато з них проводяться в рамках святкування дня міста Івано-Франківська. Серед них одним із найбільш оригінальних та колоритних є «Свято ковалів». У місті активно розвивається музичне, театральне, декоративно-прикладне мистецтво. Івано-Франківську подарував також Україні та світу відомих письменників та літераторів, яка збагачують духовну скарбницю людства.

РОЗДІЛ 5. ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

План-маршрут одноденної екскурсійної мандрівки

«Культурно-мистецькими стежками сучасного Івано-Франківська».

Викладений у основній частині дипломної роботи матеріал ми пропонуємо використати для розробки пішого екскурсійного маршруту вулицями Івано-Франківська. Акцент у тематичному наповненні екскурсійної інформації пропонуємо робити саме на культурних досягненнях міста у часи незалежності. Оскільки основна частина пропонованих локацій розміщена в історичному центрі, то доцільно поєднувати екскурс щодо визначених на маршруті об'єктів із історичними довідками про цікаві і вагомні сторінки минулого.

Корткі відомості про історію міста.

Івано-Франківськ – місто в Україні, розташоване на заході нашої держави. Засноване польським магнатом Андрієм Потоцьким на місці українського села Заболоття, що існувало між двома річками Бистрицею Солотвинською і Бистрицею Надвірнянською. Спочатку це було місто-фортеця, де жили українці, поляки, євреї. Отримало 7 травня 1662 р. привілей на міське самоврядування – магдебурзьке право, яке підтвердив король держави Річ Посполита Ян Казимир. Тому офіційна дата заснування ведеться від цієї події. Назва Станіславів дана А.Потоцьким на честь сина Станіслава. Назва міста у звучанні польською Станіславув, українською Станіславів. Восени 1939 р., в часи радянської влади, змінили назву на Станіслав. У 1962 р. місто перейменували на Івано-Франківськ, на честь видатного українського письменника, вченого, культурного діяча Івана Франка. На побутовому рівні мешканці вживають різні назви Станіслав, Франківськ, молодь називає Франик.

Сьогодні Івано-Франківськ є обласним центром Івано-Франківської області (Прикарпаття), де знаходяться обласні органи державної влади. Його ще називають «воротами Карпат», бо саме із нашого міста ведуть дороги до

гірських районів Косова, Верховини, Надвірни, Рожнятова, Долини. Своєрідними воротами самого Івано-Франківська є залізничний вокзал, куди приходять пасажирські поїзди і багато автобусів. Він розташований на околиці старого міста і саме звідси починається наш екскурсійний маршрут **«Культурно-мистецькими стежками сучасного Івано-Франківська»**.

Початок маршруту – **Залізничний вокзал Івано-Франківська – вул. Грюнвальдська.**

Залізниця у Станиславові була прокладена у 1866 р. по лінії Львів-Чернівці. Залізнична станція збудована поряд з тогочасним містом, яке швидко розросталося. Перший потяг «Львів-Чернівці» прибув до міста 1 вересня 1866 р. У цьому ж році поряд із залізницею були засновані залізничні майстерні – перше промислове підприємство міста, сьогодні Івано-Франківський локомотиворемонтний завод. У 1897 р. тут вперше у місті почали виробляти електроенергію, і першими засяяли електролампочки на залізничному вокзалі. У 1908 р. був споруджений сучасний корпус вокзалу.

Із вокзалу до міста вела вулиця, яку у 1910 р. назвали Грюнвальдською, на честь 500-річчя перемоги польсько-литовсько-української армії над німецькими лицарями-хрестоносцями під Грюнвальдом у 1410 р. У 2010 році у місті пройшло відзначення цієї історичної події, був влаштований пізнавальний захід і музичний супровід. Під час існування Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) Станиславів на півроку став столицею української держави, а у в будинку №11 із січня по травень 1919 р. працював уряд – Державний секретаріат ЗУНР. Зараз це Будинок правосуддя. Перед ним у 2002 р. був встановлений пам'ятник визначним діячам ЗУНР. На ньому є зображення Є.Петрушевича, К.Левицького, Л.Бачинського і Д.Вітовського. Двоє останніх жили і працювали у місті, залишили помітний слід в громадському житті.

Вул. Грушевського – Сквер Вали – Комплекс Палац Потоцьких.

На перехресті вул. Грюнвальдська переходить у вул. Грушевського. Від неї вправо веде вул. Валова, на якій знаходиться сквер Вали. Це історичне місце мало назву «Гетьманські вали» і прилягало до оборонних споруд колишнього Палацу Потоцьких. На Валах любили відпочивати мешканці міста, і цей сквер зберігся до нині. У 2000 р. на одному із схилів скверу була встановлена статуя Христа Спасителя, на честь двотисячоліття народження Ісуса Христа. Її спорудження приурочене до відзначення цієї дати і переходу календаря із другого в третє тисячоліття. Вище знаходиться сам Палац Потоцьких – комплекс будівель, котрі стоять на місці колишньої резиденції власників міста. Колись це була одна із найпишніших архітектурних споруд Станиславова. Палац будувався як частина міських оборонних укріплень. Вхід до нього з вул. Шпитальної. Сьогодні він на реконструкції, на його території проводять різні мистецькі заходи. Упродовж різних років тут організовувалися культурницькі фестивалі, під час яких відбувалися концерти. Ставилися під відкритим небом вистав і демонструвалися фільми. У планах керівництва комплексу перетворити цей комплекс на сучасний культурно-мистецький простір під відкритим небом.

Напроти Палацу Потоцьких стоїть сучасний адміністративний будинок (Грушевського, 19), де знаходяться обласні і міські органи влади. Франківці називають його «Білий дім» На великій площі перед будинком скульптурні зображення двох музикантів: бандуриста і цимбаліста (фото 4). Тут проходять святкові ярмарки та великі зібрання людей. Ця площа неодноразово в новітні часи ставала місцем великих політичних зібрань : «помаранчевого» майдану 2004 р, «Євромайдану» 2013-2014 рр. Саме на ній вперше гурт «Гринджоли» виконав пісню «Разом нас багато...»

На вул. Грушевського є ще ряд важливих історичних будівель. Будинок №17 колись належав українському лікарю О.Маланюку, який першим у місті використав рентгенівський апарат. Його донька Ірина Маланюк стала відомою співачкою Віденської опери. На цьому будинку є пам'ятна таблиця на честь

І.Маланюк. В сучасному місті проводяться щорічні співочі конкурси дитячих виконавців, названі на честь цієї співачки.

Будинок №18, нині приміщення товариства «Просвіта», був збудований на початку ХХ ст. як будинок українського спортивного товариства «Сокіл». Тут виступало багато відомих українських культурних, наукових і політичних діячів. У часи незалежності тут розміщено обласне товариство «Просвіта» імені Т.Шевченка. В приміщенні проводяться музичні, культурні, просвітницькі, краєзнавчі заходи, там працюють гуртки художньої самодіяльності для дітей і дорослих.

Площа Ринок – Вірменська церква – Кафедральний собор.

Площа Ринок є центральною площею Івано-Франківська, у центрі якої стоїть Ратуша. Сама площа є ровесницею заснування міста, стояла у центрі шестикутної фортеці. У Ратуші розміщувався магістрат – міський орган управління. Нинішня Івано-Франківська Ратуша найоригінальніша у світі, бо вона збудована найпізніше (у 1935 р.), має добре організоване нагромадження геометричних тіл і позолочений купол площею 37 кв. метрів Її реконструкція була проведена на початку 2000 років і це єдина в Україні цивільна споруда, що має позолочений купол. У приміщенні Ратуші розміщений обласний краєзнавчий музей. Перед входом до Ратуші у 2000 р. був збудований фонтан у формі яйця, що символізує життя і свято Пасхи. На площі збереглися 14 будинків старої забудови, що мають культурну цінність.

До площі прилягають кілька культових споруд. На схід від Ратуші розміщена Вірменська церква – одна з найдавніших культових споруд міста. Вірмени поселилися у Станиславові на початку ХVІІІ ст. Їм власник міста збудував Вірменський костел, що використовувався до 1945 р. У радянський період його закрили, там створили музей атеїзму. У 1990 р. приміщення повернули віруючим Української автокефальної православної церкви. За колір фасаду мешканці міста називають споруду «голуба церква». У невеличкому сквері біля площі Ринок у 2013 р. встановлений пам'ятний знак про першу

українську церкву міста, яка входила до території збудованої фортеці. Трохи далі знаходиться приміщення синагоги. Біля неї пам'ятник українським націоналістам, яких у 1943 р. розстріляли нацисти.

Від Ратуші у південному напрямку до скверу біля Медичного університету веде вул. І.Труша, найвужча – 6 м і найкоротша – 64 м вулиця міста.

Із площі Ринок можна вийти до Кафедрального собору Святого Воскресіння УГКЦ, теж збудованого ще у XVIII ст. Це центральний собор Івано-Франківської митрополії УГКЦ, на його стінах є скульптури визначних діячів церкви А.Шептицького, Г.Хомишина і святих Володимира Великого та Княгині Ольги. Поряд із собором знаходиться майдан А.Шептицького, названий на честь митрополита УГКЦ (фото 6). У 1899 р. він став єпископом Станиславівської єпархії УГКЦ. У 2012 р. на площі йому встановили пам'ятник. До Кафедрального собору примикає приміщення колишнього єзуїтського колегіуму, після закриття якого там діяла перша у місті державна гімназія. Її закінчили чимало відомих українських діячів XIX – початку XX століть. Нині там один з навчальних корпусів Медичного університету. На площі розміщений також колишній міський парафіяльний костел (колегіата) – родинна усипальниця Потоцьких. У приміщенні костелу сьогодні діє Музей мистецтв Прикарпаття, де зберігаються чимало цінних художніх експонатів, у тому числі роботи І.Пінзеля. На майдані щорічно проводяться ярмарки, що перетворюють цю частину міста на цікаву і мистецько обрاملену локацію.

Вул. Низова – Бастіон – Фортечний провулок.

Від площі А.Шептицького вниз йде коротка вул. Низова, на якій всього 7 будинків, шість з яких є пам'ятками культури. Будинок №4 не є пам'яткою, але знаменитий тим, що в ньому діє міська громадська лазня. Вона відкрита ще у 1845 р. і є найдавнішою лазнею у місті та області. У приміщенні цього будинку в кінці XIX ст. проходили зібрання українських діячів, на яких бував І.Франко. Від Низової йде перехід до Бастіону. Це культурно-мистецький заклад, який

відкрили у 2012 р. на залишках колишніх оборонних мурів. Його назва пішла від збереженої частини одного із бастіонів, що вцілів після зруйнування фортеці австрійською владою. Він є цікавинкою цього закладу, дозволяє уявити внутрішній простір станиславівської фортеці.

На подвір'ї Бастіону викладено кольоровою бруківкою контури колишнього міста-фортеці, на внутрішній стіні Бастіону зображено герб Потоцьких як міський герб Станиславова. Тут проходять різноманітні мистецькі і культурні заходи. У приміщенні працюють магазини і кафе. На подвір'ї Бастіону під час святкування Дня міста у травні щорічно проводять Міжнародне свято ковалів. Вироби ковалів як подарунки від його учасників, прикрашають багато вулиць і площ Івано-Франківська. Від входу до Бастіону вправо йде високий цегляний мур. Це частина відбудованої фортечної стіни міста. Його називають Фортечним провулком, на ньому розміщені кафе і відпочинкова зона. Через цей провулок виходимо на початок вул. Галицької.

Пасаж Гартенбергів – Сквер «Руської трійці» – Площа А.Міцкевича.

Від перехрестя вулиць Галицька – Бельведерська – Гетьмана Мазепи на схід починається пішохідна частина вул. Незалежності. Першим будинком зліва на ній є Пасаж Гартенбергів. Його збудували у 1904 р. брати-торговці Гартенберги як криту галерею із крамницями, кафе і ресторанами. Скліний дах дозволяв освітлювати внутрішні приміщення денним сонячним світлом. Це був наймодніший магазин у Станиславові. Сьогодні тут розміщуються ресторан, нічний клуб, піцерія, які відвідують мешканці і гості міста. При бажанні тут можуть поїсти учасники екскурсії. Поруч із Пасажем на протилежній стороні вул. Сотника Мартинця центральний корпус Івано-Франківського Медичного університету. Він був збудований ще на початку ХХ ст. і є одним із найкрасивіших архітектурних об'єктів міста. На розі цього будинку під час ремонту вулиці були знайдені залишки колишніх міських воріт фортеці, що називалися Тисменицька брама. Там планують зробити реконструкцію.

Позаду Медичного університету розташований сквер. У ньому встановлений пам'ятник діячам «Руської Трійці»: Маркіяну Шашкевичу, Івану Вагилевичу, Якову Головацькому. Їх ще називають «будителями» українців Галичини. Через вул. Вітовського переходимо до площі, де знаходиться пам'ятник польському поетові Адаму Міцкевичу. Він поставлений ще в австрійські часи і є дуже цінним. За пам'ятником розміщена споруда обласної філармонії. Вона збудована наприкінці ХІХ ст., називалася міський театр імені С.Монюшка. У цьому театрі в різні роки виступали багато відомих співаків і артистів різних національностей. Сьогодні це обласна філармонія, де проходять концерти і святкові виступи.

Поряд із площею А.Міцкевича є красивий будинок із круглою вежею. Колись він належав польському спортивному товариству «Сокіл». Тепер це приміщення обласної дитячої бібліотеки. Сусідній з ним будинок – кінотеатр «Люмер». Його збудували ще у 1920-х роках. Він майже сто років є місцем, де показують кінофільми. Між кінотеатром і площею встановлений пам'ятник українським пластунам – фігура хлопчика у пластунській формі із соколом на руці, який переходить по колоді ущелину.

Від будівлі кінотеатру можна пройти вулицею Грушевського вниз. Справа буде будівля банку «Аваль». Вона збудована на початку ХХ ст. і постійно використовувалася як банківська установа. На перехресті із вул. Шашкевича розташований будинок, у якому жила відома у місті кулінарка Дарія Цвек. Вона знала багато рецептів різних страв і солодких виробів, написала про це у своїй книзі. В пам'ять про неї на стіні будинку помістили пам'ятну таблицю.

Вул. Незалежності (Стометрівка) – Вічевий майдан – Готель «Дністер».

По вул. Шашкевича треба перейти на вул. Незалежності, яка є центральною пішохідною вулицею міста. Місцеві називають її «стометрівкою», або «соткою». Якщо йти вулицею на схід, то там, де починається проїжджа

частина, колись була околиця Станиславова і стояла сторожа, у зворотному напрямі вулиця веде до центру. «Стометрівка» пряма і на ній збереглась частина старих будинків з австрійських і польських часів. Влітку ця вулиця зелена від молодих дерев, взимку на ній встановлюють святкову ілюмінацію у формі арок, що тягнеться на всю довжину пішохідної частини. Тут часто проходять різні святкові дійства, ярмарки, виставки. Вздовж вулиці встановлено кілька кованих металічних виробів – подарунків ковальського фестивалю.

Один з них – металічне дерево з гойдалкою, яке називають «Деревом щастя». На одній із лавочок для відпочинку розміщено бронзову фігуру художника. Це образ відомого маляра Опанаса Заливахи, чиї роботи прикрашали багато приміщень у місті. На перших поверхах будинків багато книгарень, магазинів і кафе, тут завжди людно. У напрямі до центру вулиця переходить у Вічевий майдан. На місці цього переходу з обох сторін стоять два красиві будинки. Це перші п'ятиповерхові будівлі Станиславова.

Вічевий майдан є центральною площею у місті. Тут проходять різні багатолюдні зібрання і концерти. Взимку встановлюють новорічну ялинку, освітлення якої видно здалека. На майдані є кілька давніх будівель, одна з них Поштамт – центральна пошта, збудована у 1930-х роках. Біля неї знаходиться красивий фонтан. Він має цікаву форму, бо дозволяє людям заходити під нього і бачити спадаючу зверху воду.

Від фонтану йде вул. Л.Бачинського, яка виводить прямо на будинок готелю «Дністер», розташованого на розі вулиць Січових Стрільців і Шевченка. Він теж збудований на початку ХХ ст., у ньому розміщувався кінотеатр, ресторани, кафе і готелі. Раніше він мав різні назви: «Австрія», «Одеса», «Варшава». На першому поверсі знаходиться великий зал Народного дому. У 1919 р., коли Станиславів став столицею ЗУНР, тут працював парламент республіки. 3-го січня 1919 р. він прийняв закон про об'єднання українських земель ЗУНР і УНР. Про це говорить пам'ятна дошка на стіні будівлі. Саме

звідси у січні 1990 р. розпочався «живий ланцюг» на честь відзначення Акту Злуки ЗУНР та УНР у 1919 р. Нині цей будинок реконструйований, на його даху відбудовано вежу із годинником.

Вул. Шевченка (Липова) – Парк Шевченка – Вул. Чорновола.

Одна з найдавніших вулиць міста тепер носить ім'я великого українського поета Т.Г.Шевченка. Раніше вона називалася Липовою, бо з обох боків росли великі липові дерева. Після недавнього ремонту вулиці багато старих дерев зрізали. Частина вул. Шевченка, що веде до міського парку, зараз є пішохідною. На цій вулиці збереглися будинки старих часів. Тут колись знаходилась палац-резиденція Станиславських єпископів УГКЦ, духовна семінарія, інші будинки церкви. Зараз в колишньому приміщенні резиденції буд. №11 розмішена Католицька загальноосвітня школа.

На вулиці збереглися колись приватні особняки, у яких жили заможні люди. У будинку №44 перебувала українська гімназія, де навчалось багато українців. Пізніше вони стали відомими діячами українського руху. Сьогодні це жилий будинок. Ще одна українська школа – жіноча гімназія товариства «Рідна школа», розміщувалася у буд. №82. Нині це одне із навчальних приміщень Прикарпатського університету імені В.Стефаника. Центральна будівля університету міститься на другій стороні вулиці у буд. №57. В одному з багатоквартирних будинків на вул. Шевченка, №76 жив відомий український письменник і поет С.Пушик. Йому біля будинку встановлено пам'ятний знак.

Вул. Шевченка веде до парку, який теж названий іменем Шевченка. На центральній алеї встановлений пам'ятник Т.Шевченку, ще один стоїть на іншій алеї. Колись на місці парку був дубовий ліс під назвою «Діброва», ця земля належала багатому власнику Ромашкану. У його садибі, яка збереглася, нині відкрито ресторан «Ромашкан». Нині міський парк є найбільшою зоною відпочинку з атракціонами, кафе, ставками.

Біля парку знаходиться центральний стадіон «Рух», де проводяться спортивні змагання і концерти. При виході з парку на вул. Чорновола є

штучний пагорб, насипаний у 1930-х роках. На центральній алеї парку встановлений пам'ятник Кобзареві, авторства канадського скульптора Лео Мола.

По вул. Чорновола йдемо у напрямі центру. Вона вже забудована новими будинками, хоча збереглось кілька давніх одноповерхових споруд. На перехресті вулиць Чорновола – Матейка розміщено основні корпуси Прикарпатського університету. Вулиця Матейка, яка веде у праву сторону, названа на честь відомого польського художника, на ній збереглися багато давніших будинків старого Станиславова. Йдучи по вул. Чорновола можна побачити красивий 4-х поверховий будинок № 22, де розміщена обласна універсальна наукова бібліотека. Сам будинок був збудований сто років тому, у ньому розташовувався український Народний дім, там були різні українські товариства.

Вул. А.Сахарова – Вул. А.Мельника – Меморіальний сквер.

Вправо від вулиці Чорновола йде поворот на вулицю А.Сахарова. На ній розміщені будівлі обласної поліції і Служби безпеки України. В австрійські часи це був будинок Станиславівського окружного суду, збудований у 1909 р. Він вважався найкрасивішим і найсучаснішим будинком суду у всій Галичині. Вулиця Сахарова перетинає вулицю Коновальця. Колись ця вулиця носила назву Зосина воля, про неї збереглося чимало різних легенд та історій.

На цій вулиці встановлено скульптурне погруддя засновнику ОУН Євгену Коновальцю. Також на ній розміщений громадський музей, присвячений пам'яті Героїв Небесної сотні.

Сама вулиця Коновальця є одною з найдовших вулиць міста, веде до Івано-Франківського аеропорту. Більшість будинків на ній уже нової забудови. По вулиці Сахарова йдемо до перехрестя з вулицею А.Мельника і повертаємо наліво, у сторону центру. Тут міститься пам'ятник Андрію Мельнику соратнику Є.Коновальця у боротьбі за незалежність України. Вулиця А.Мельника виводить до Меморіального скверу. Сам сквер стоїть на місті

старого станиславівського кладовища. На ньому поховані тисячі людей, багато відомих жителів міста. У радянські часи воно було зруйноване, на його місці зроблено сквер. Місцевим громадським діячам вдалося відстояти від руйнування кілька десятків могил, що мали історичну і мистецьку цінність.

Серед збережених пам'яток надгробні монументи композитора Д.Січинського, літератора М.Мочульського, громадських і культурних діячів Л.Бачинського, М.Бучинського, І.Яхна та ін. Тут була похована Юзефа Дзвонковська, учителька, до якої в гості приїжджав І.Франко. У 1990 р. були відновлені могили вояків Української галицької армії, є кілька сучасних поховань учасників Євромайдану і російсько-української війни на Донбасі. У незалежній Україні Меморіальний сквер є пам'яткою культури, що охороняється законом.

Пам'ятник І.Франку – Вул. Б.Лепкого. – Вул. І.Франка.

Доріжками Меморіального скверу виходимо до готелю «Надія». Поряд з ним у радянський час збудований будинок обласного музично-драматичного театру. Його внутрішні приміщення і зал оздоблені у красивому гуцульському стилі, є окрасою театру. Між театром і територією готелю розміщений фонтан у формі водяної кульки та лавочки для сидіння. Тут люблять відпочивати і фотографуватися жителі і гості міста. На площі перед готелем встановлений пам'ятник І.Франку, якого вважають патроном міста. Він відкритий у 1995 р., біля нього часто проводять різні громадські заходи.

Ця частина вул. Незалежності півтора століття тому була околицею міста, називалося Тисменицькою рогаткою. Тут розміщувалися давні кладовища, які зараз забудовані. Про Меморіальний сквер уже говорилося, на частині цього колишнього кладовища стоїть сучасний готель «Надія». Трохи далі по вул. Незалежності у сторону Тисмениці був розташований старий єврейський цвинтар. На його місці у 1962 р. збудували кінотеатр «Космос», що працює і сьогодні. Напроти пам'ятника І.Франку до вул. Незалежності прилягає вул. Б.Лепкого, що названа на честь українського письменника, котрий написав

історичні твори про гетьмана І.Мазепу. Ця вулиця веде до залізничного вокзалу. На ній збереглась частина старих будівель. В одній з них розміщений Літературний музей Прикарпаття. На вул. Незалежності прямуємо у сторону центру до перехрестя із вул. І.Франка. Це одна з вулиць міста, на якій збереглась більшість будинків і споруд старого Станиславова. Вона теж веде в сторону 3 вул. І.Франка переходимо на вул. Гаркуші, а з неї або на Грюнвальдську, або на вул. Лепкого, з яких можна потрапити на залізничний вокзал, де і завершується маршрут. Його тривалість залежить від кількості інформації, яку може розказати екскурсовод для приїжджих гостей та бажання самих гостей насолоджуватися красою старого міста, смачними стравами його численних кафешок.

Запропонований маршрут покликаний ознайомити гостей міста з визначними пам'ятками історії, архітектури, культури, мистецтва. Він покликаний розширити знання про культурний простір міста.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати дослідження можна зробити такі висновки.

Незважаючи на короткий історичний період в умовах незалежності, культурні процеси в Івано-Франківську знайшли своє відображення в науковій і краєзнавчій літературі. Про них писали відомі науковці В.Грабовецький, П.Арсенич, Б.Гаврилів, Г.Карась, Ж.Зваричук, В.Полек, представники сучасного покоління краєзнавців І.Бондарєв, Н.Голоблин, З.Федунків, Н.Храбатин.

Джерельну основу вивчення культурницької тематики складають документи і матеріали органів державної влади і самоврядування, публікації сучасної івано-франківської преси, матеріали Інтернет-видань. Частина інформації про культурний розвиток міститься на сайті обласної наукової бібліотеки, освітніх і культурних установ. Цінними для візуального сприйняття інформації є численні фотоальбоми та видання, що містять зображення і текстову частину інформації про культурну і освітню сфери міста.

Формування культурницького середовища Івано-Франківська після 1991 р. було тісно пов'язано із суспільно-політичними перетвореннями, що дозволили не тільки відновити національну культурну спадщину минулого, але сприяли її розвитку в нових умовах української незалежної держави. Політичні події впливали на стан та тенденції в культурній сфері, оскільки утвердження національної ідентичності неможливе без розвитку національної культури, освіти, мистецтва.

Питання культурного відродження перебували у полі уваги міської влади і в силу матеріальних і фінансових можливостей владні органи сприяли їхньому зростанню. Це проявлялося у знакових для країни подіях, що знаходили свій відбиток у музично-пісенній творчості, проведенні масштабних мистецьких заходів, підтримки діячами культури і мистецтва важливих процесів загально українського значення як наприклад Помаранчевої революції, пізніше Революції Гідності, зусиль щодо протистояння російській

гібридній війні проти України, нині – проти відкритої воєнної російської агресії.

Завдяки поєднанню співпраці між владою та громадськістю місто поступово змінювало свій зовнішній вигляд, формувало європейське обличчя, культивувало загальнолюдські демократичні цінності. Культурний простір Івано-Франківська постійно був насичений великою кількістю культурно-мистецьких заходів, проведенням масових фестивалів, мистецьких конкурсів, яскравих ярмарок. Такі соціальні і мистецькі заходи як «Імпреза», «Первоцвіт», «Родослав», «Свято ковалів», «Свято хліба» стали своєрідними візитівками Івано-Франківська. Вони дали можливість проявляти творчість багатьом професійним і самодіяльним виконавцям, сприяли зростанню їхнього творчого потенціалу, налагодженню зв'язків із колегами в Україні та зарубіжжям.

Сучасний Івано-Франківська є містом учнівської і студентської молоді. У ньому функціонують численні навчальні заклади різних форм власності і рівнів акредитації. Помітне місце в освітній сфері займають Прикарпатський національний університет, Івано-Франківський національний університет нафти і газу, Івано-Франківський національний медичний університет. Їхній освітній і науковий потенціал дає можливість отримати якісну освіту для студентів, розвинути вітчизняну науку, сприяти покращенню соціальної ситуації.

У місті діють численні культурні і мистецькі заклади, які забезпечують культурне дозвілля мешканців. Тут працюють чимало талановитих літераторів, творчість яких відома далеко за межами країни. Нинішній Івано-Франківськ є знаковим культурно-мистецьким центром, у якому розвиваються різні за жанром мистецькі напрями: музичний, танцювальний, театральний, образотворчий, літературний. Культурне життя має виражене європейське спрямування, зорієнтоване на об'єднання людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані матеріали

1. Від Карпат до Опілля. Твори письменників Івано-Франківщини: проза, поезія. Коломия: Вік, 2001. 448с.
2. Від Станиславова до Івано-Франківська (1662-2009) [образотворчий матеріал]: фотоальбом. / [ГО «Молодіжна мистецька формація «Форумс»]. Івано-Франківськ, 2009. 119 с.
3. Гаврилів Б., Арсенич П., Процак Р. Літопис Івано-Франківська (Станіслава) Історична хроніка міста з 1662. Івано-Франківськ, 1998. 87 с.
4. Івано-Франківськ. Місто інспірацій. Мистецтво в місті. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 22 с.
5. Костів М. Література рідного краю. Хрестоматія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2005. 548 с.
6. Літературний Stanislaw I Ф: від Ф. Карпінського до наших днів [Текст] [Текст] / упоряд. В. Л. Єшкілев, І. М. Бондарев; передмова В. Л. Єшкілева. Харків : Фоліо, 2012. 284 с.
7. Макар В. Мій Станиславів. Івано-Франківськ: Видавництво «Лілея-НВ», 2008. 75 с.
8. Моє місто [Текст]: Хрестоматія з історії Івано-Франківська: 350-річчя надання місту магдебургзького права присвячено / Редкол.: І. Бондарев, М. Головатий, З. Жеребецький (голова) та ін.; упор. І. Монолатій. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2012. 672 с.
9. Наш Станиславів / Упоряд. Ю. Андрухович, Л. Довган, О. Рубановська. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 120 с.
10. Петрич С. Івано-Франківськ – графічні нариси. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. 125 с.
11. Пилип'юк В. Івано-Франківськ. Фотоальбом. Львів: Світло і Тінь, 1999. 99 с.

12. Третяк А. Мандрівки Івано-Франківськом. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2011. 72 с.
13. Храбатин Н. Івано-Франківськ у плині часу. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 2013 с.

Газетна періодика

14. Арсенич П. Місто моє: події останнього десятиріччя: [про Івано-Франківськ]. *Західний кур'єр*. 1996. 23 серпня.
15. Арсенич П. Памятки історії та культури Івано-Франківська *Західний кур'єр*. 2002. 19 квітня.
16. Бодак В. Залізні лелеки на дереві щастя. *Західний кур'єр*. 2009. 14 травня.
17. Бондарев І. Невловима площа. *Репортер*. 2012. 12 лютого.
18. Бондарев І. Двічі по двадцять. *Репортер*. 2011. 20 серпня
19. Бучик О. Відомі гості Івано-Франківська: історія і сучасність *Західний кур'єр*. 2012. 26 липня.
20. Бучик О. Івано-Франківськ Internatoinal. *Західний кур'єр*. 2013. 23 квітня.
21. Голомідова Н. Івано-Франківськ – єдине європейське місто України [рада Європи нагородила наше місто дипломом]. *Західний кур'єр*. 2006. 2 березня.
22. Горак Р. Що в Івано-Франківську Франкового? *Галичина*. 2005. 17 листопада.
23. Дайнега М. Івано-Франківськ змінюється, але не в кращий бік. *Репортер*. 2005. 15 грудня.
24. Дмитрів І. Івано-Франківськ – історичне місто. *Галичина*. 2006. 8 квітня.
25. Драбчук І. Поєднання традицій у гербі міста. *Західний кур'єр*. 2008. 1 травня (№17).

26. Крючков О. Найблагополучніше місто (Івано-Франківськ за даними державної служби статистики). *Урядовий кур'єр*. 2015. 27 березня (№ 56).
27. Любарчук О. Наше місто ковалів визнали у світі [Івано-Франківськ здобув премію ім. А. Хабермана за особливі заслуги в ковальському мистецтві]. *Урядовий кур'єр*. 2011. 6 серпня.
28. Нагребецька І. Європейська посмішка міста Станіславова. *Урядовий кур'єр*. 2005. 24 червня.
29. Пушик С. За оновленими фасадами віку не приховаєш. *Галичина*. 2002. 22 червня.
30. Романюк В. Місто історичної пам'яті: Про охорону пам'яток історії та культури в м. Івано-Франківську. *Західний кур'єр*. 2013. 18 квітня.
31. Голомідова Н. Івано-Франківськ – єдине європейське місто України [рада Європи нагородила наше місто дипломом]. *Західний кур'єр*. 2006. 2 березня.
32. Соболик Т. Франківські хроніки [Святкування дня міста останні 20 років]. *Репортер*. 2012. 19 квітня.
33. Федунків З. Івано-Франківськ має новий герб. Покровителем міста став Архангел Михаїл. *Галичина*. 1995. 8 березня (№14).
34. Хоманчук С. Місто, в якому є все. *Галичина*. 2015. 18 серпня.
35. Хороб С. Чи знаєте ви своє місто так, як знаю його я? *Галичина*. 1994. 21 вересня.

Матеріали електронних ресурсів та офіційних сайтів

36. Віктор Анушкевичус 8-й у 15-ці найефективніших українських мерів. URL: <http://kuryer-if.info/viktor-anushkevichus-8-j-u-15-ci-najefektivnishix-ukra%D1%97nskix-meriv>

37. Вісім років Шкутяка. URL: <http://report.if.ua/gazeta/akcent/Visim-rokiv-Shkutyaka/>
38. Достоевська Л. Історія Станиславова-Івано-Франківська з часу заснування до 1995 р. URL: <http://stanislaw.in.ua/statti/Istoriija-Stanyslavova-Ivano-Frankivska>
39. Друга каденція міського голови Віктора Анушкевичуса - виконані та невиконані передвиборчі обіцянки. URL: <http://styknews.info/novyny/sotsium/2015/10/23/druga-kadentsiia-miskogo-golovy-viktora-anushkevychusa-vykonani-ta-nevykon>
40. Експерти оцінили діяльність мера В. Анушкевичуса в перші місяці після переобрання. URL: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=6249>
41. Євромайдан в Івано-Франківську. Як це було. URL: <http://styknews.info/novyny/polityka/2014/11/23/ievromaidan-v-ivano-frankivsku-iak-tse-bulo>
42. Івано-Франківська обласна державна адміністрація. URL: <http://www.if.gov.ua/news/29543>
43. *Івано-Франківська обласна рада.* URL: <http://www.orada.if.ua>
44. Культурно-просвітницькі установи та клуби міста URL: <http://www.mvk.if.ua/uploads/files/clubust.pdf>
45. Молодіжні організації у Івано-Франківську. URL: <http://www.mvk.if.ua/molorg/>
46. Перелік громадських організацій міста. URL: <http://www.mvk.if.ua/ogrom/>
47. Перша українська гімназія. Івано-Франківськ URL: <http://gimnazia1.if.ua/uk/istoriia-ta-suchasnist.html>
48. Статут громади міста (16.07.2015). URL: <http://www.mrada.if.ua/internetpr/2015-07-16-13-04-20.html>

49. Церкви та релігійні громади Івано-Франківська. URL:
<http://www.mvk.if.ua/religorg/>
- 50.5 тисяч громадян взяли участь у віче в Івано-Франківську URL:
http://vgolos.com.ua/news/5_tysyach_gromadyan_vzyaly_uchast_u_vic_he_v_ivanofrankivsku_21570.html
51. Івано-Франківськ: кілька десятків тисяч студентів взяли участь в акції на підтримку Ющенка URL:<http://www.dw.com/uk/a-2471254>
52. Івано-Франківськ: сучасне місто чи “глибока Європа”? URL:<http://www.versii.if.ua/publikacii/ivano-frankivsk-suchasne-misto-chi-gliboka-yevropa/>
53. Івано-Франківська обласна філармонія. URL: <http://frankivsk-online.com/places/halls/ivano-frankivska-oblasna-filarmoniya/>
54. Івано-Франківський обласний театр ляльок імені М. Підгірянки. URL: <http://ifteatr.org.ua/>
55. Івано-Франківський національний академічний драматичний театр: URL: <http://www.dramteatr.if.ua/>
56. Івано-Франківський національний медичний університет: URL: <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/> <https://www.ifnmu.edu.ua/uk/>
57. Івано-Франківський театр привіз із Одеси дві перемоги. URL: <http://gk-press.if.ua/ivano-frankivskyj-teatr-pryviz-z-odesy-dvi-peremogy/>
58. Мером Івано-Франківська став свободівець Марцінків. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/16/7089016/>
59. Напад на Януковича в Івано-Франківську. URL: <http://vikna.if.ua/news/category/2004/2004/09/24/918/view>
60. Обласна газета «Рідна земля» святкує ювілей. URL: <http://www.malakava.if.ua/articles/14584>
61. Обласний театр імені І. Франка. URL: http://dramteatr.if.ua/category&category_id=12

62. Руслан Марцінків підбив підсумки своєї роботи за рік. URL: <http://kuryer-if.info/ruslan-marcinkiv-pidbiv-pidsumki-svoeyi-roboti-za-rik/>
63. Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника URL: <https://pnu.edu.ua>
64. Університет Короля Данила. URL: <https://ukd.edu.ua/>
65. Шкутяк Зиновій Васильович URL: <http://www.vuzlib.su/books/66447>
66. Як в Україні голосували за незалежність 25 років тому. URL: http://galinfo.com.ua/news/yak_v_ukraini_golosuvaly_za_nezalezhnist_25_rokiv_tomu_246050.html
67. Ярослав Тайліх: з аспірантів у мери. URL: <http://report.if.ua/gazeta/akcent/Yaroslav-Tajlih-z-aspirantiv-u-mery/>

Монографії і статті

68. Бондарев І. Бондарев І., Гречаник О. Привіт із Станіславова. Івано-Франківськ: Третьяк І. Я., 2012. 256 с.
69. Возняк Т. Станіславів: феномен міста. *Критика*. 2009. №55. С. 2-5.
70. Гаврилів Б., Миронюк І. Історичні постаті Івано-Франківщини. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 144 с.
71. Гаврилів Б., Бойчук З. Історія Івано-Франківська в хронології (1662 – 1994). Івано-Франківськ, 1994. 59 с.
72. Гаврилів Б. Історія Прикарпаття у краєзнавчих дослідженнях: вибр. ст. [упоряд. та наук. ред. А. Королько ; літ. ред. Ю. Угорчак] ; Наук.-освіт. центр Укр. козацтва ім. С. Височана [та ін.]. Івано-Франківськ, 2013. 408с.
73. Гаврилів Б. Пам'ятники та визначні місця Івано-Франківська. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2002. 56 с.

74. Гаврилів Б. Прикарпаття в період новітнього національного відродження та духовного будівництва (кінець 80-х рр. ХХ ст. – 2001 р.: хроніка подій). Галичина. 2001. №7. С. 87-90.
75. Головатий М. 200 вулиць Івано-Франківська. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 463 с.
76. Грабовецький В. Гаврилів Б., Карась Г. Івано-Франківськ у пам'ятниках історії та культури. Присвячується 10-й річниці незалежності України та 340-й річниці заснування Івано-Франківська. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. 136 с.
77. Грабовецький В. 350 років крокує в історії міста Івана Франка [Текст]: монографія. Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей О. Довбуша. 2-ге вид., допов. Івано-Франківськ, 2011. 459 с.
78. Грабовецький В., Бабій В. Місто Івана Франка [Івано-Франківськ]. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. 112 с.
79. Гречило А. Українська міська геральдика. Львів: УГТ, 2008. 192 с.
80. Зваричук Ж. Відродження традицій хорового церковного співу в Івано-Франківську в новітній час *Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ ст. : збірник науково-теоретичних статей* / Гол. ред. Павлюк С. Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006. Вип.2. С. 263-267.
81. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу: 50 / за ред. Крижанівського Є. І. Київ: Логос, 2017. 456 с.
82. Історико-архітектурний нарис: пам'ятки історії та культури Івано-Франківська. Упор. Р. Гандзюк, М. Головатий, З. Федунків. Івано-Франківськ, 2015. 65 с.
83. Історія Івано-Франківська в ХХ – початку ХХІ ст.: колектив. моногр.: до 350 річчя міста Івана Франка / ПНУ ім. В. Стефаника ; за ред. В. Грабовецького. Івано-Франківськ, 2012. 335 с.

84. Кобута С., Кобута Л. Івано-Франківськ у 1992 р.: тенденції соціально-економічного життя міста у перший рік української незалежності. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2013. № 21–22. С. 272–281.
85. Кобута С. Міська влада Івано-Франківська (1990-1994): правління «перших демократів». *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2011. № 18–19. С. 94–110.
86. Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська [Текст]: 350-річчю надання місту магдебурзького права присвячується: монографія. Г. Карась, В. Дутчак, І. Монолатій. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 180 с.
87. Лукомська З. Місто Івано-Франківськ – історія та сучасність. *Український історичний журнал*. 2005. № 3. С. 28-33.
88. Станиславів – Станіслав – Івано-Франківськ: монографія: до 350-річчя Івано-Франківська, 1662-2012 / ПНУ ім. Стефаника; голов. ред В. Великочий. Івано-Франківськ, Львів, К.: Манускрипт-Львів, 2012. 583 с.
89. Прикарпаття – спадщина віків. Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії / Автор ідеї та головний редактор Микола Кугутяк. Львів: «Манускрипт-Львів», 2006.
90. Полєк В. Майданами і вулицями Івано-Франківська. Історико-культурний путівник. Львів: Світло і тінь, 1994. 90 с.
91. Станиславівська українська гімназія: документи, розвідки, спогади. Ч.1 Івано-Франківськ, 2005. 274 с.
92. Ступарик Б. З порога вічності: Автобіографічна сповідь. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. 208 с.
93. Український Євромайдан. Прикарпатський виимір. / За ред. проф. М. Кугутяка. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2016. 700 с.

94. Федунків З. Герби Івано-Франківська (Станиславова). Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 79 с.
95. Цівкач О. Від Станіслава до Івано-Франківська. *Етнос і культура*: часопис Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника: Збірник науково-теоретичних статей. Гуманітарні науки. ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2006. № 2-3. С.177-186.
96. Шиптур М. Прикарпатська еліта нової доби. Івано-Франківськ: ТЗОВ «Спектраль», 2008. 237 с.
97. Шпільчак В. Соколовський З., Головатий М. Станіславів– Івано-Франківськ: Місто давнє і сучасне. Львів: Світ, 2011. 295 с.

VI. Підручники, узагальнюючі та довідкові видання

98. Вчені Прикарпаття: Біографічний довідник ХХ-ХХІ / За ред. О. Джури, І. Ковалю. Брошнів: Таля. 2003. 430 с.
99. Івано-Франківськ: енциклопедичний словник: 350-річчя м. Івано-Франківська присв. / Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів; ПНУ ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. 495 с.
100. Хто є хто на Івано-Франківщині. Видатні земляки. Довідково-біографічне видання / Автор-упорядник Вадим Болгов. К., 2002. 307 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ярослав Тайліх (другий зліва) разом з Віктором Голодом, Ярославом Гнесем, Василем Свищуком

**Джерело:[http://www.report.if.ua/index.php?option=com_content&view=article
&id=1858:-n-n&catid=34:2008-03-27-07-52-48&Itemid=113](http://www.report.if.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1858:-n-n&catid=34:2008-03-27-07-52-48&Itemid=113)**

Додаток Б

Богдан Борович

Джерело: <http://styknews.info/dosie/polityka/borovich-bogdan-karlovych>

Додаток В

Герб Івано-Франківська

Джерело: <http://artalbum.org.ua/uk/item/show?id=377>

Додаток Г**Зіновій Шкутяк**

Джерело: [://report.if.ua/wp-content/uploads/2015/02/IMG_0881-2.jpg](http://report.if.ua/wp-content/uploads/2015/02/IMG_0881-2.jpg)

Додаток Д

«Замах» на В. Януковича в Івано-Франківську

Джерело: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/977660-pyat-let-nazad-v-yanukovicha-brosili-yajco>

Додаток Е

Помаранчева революція. Івано-Франківськ

Джерело: <http://paralleli.if.ua/news/27208.html>

Додаток Є

Виконання гуртом «Гринджоли» пісні «Разом нас багато»

Джерело: <http://www.firtka.if.ua/?action=show&id=13706>

Додаток Ж

Віктор Анушкевичус

Джерело: <http://pravda.if.ua/news-84217.html>

Додаток 3

Початок Євромайдану у Івано-Франківську

Джерело: <http://news.if.ua/news/32222.html>

Додаток И**Руслан Марцінків**

Джерело: <http://www.mvk.if.ua/biografiya>

Додаток І

Святкування 350-річчя Івано-Франківська

Джерело: <http://pravda.if.ua/day-2012-5-8.html>

Додаток І

Культурно-мистецький центр «Палац Потоцьких»

Джерело: <http://www.vezha.org/mizhnarodnyj-istoryko-kulturnyj-vorkshop-palats-pototskyh-prostir-i-chas-startuvav-v-ivano-frankivsku-foto/>

Додаток Й

Свято ковалів у Івано-Франківську

Джерело: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/1557479-v-ivano-frankivsku-rozpochavsya-mizhnarodnij-festival-svyato-kovaliv>

Додаток К**Коване «Дерево щастя» та «Сонце». Свято ковалів 2008 р.**

Джерело: <http://report.if.ua/gazeta/neformat/Misto-kovanyh-skulptur/>

Додаток Л

Свято хліба. Івано-Франківськ

Джерело: <http://typical.if.ua/yuvilejnyj-festyval-svyato-hliba-v-ivano-frankivsku-foto/>

Додаток М

Івано-Франківська новорічна ялинка 2015 р.

Джерело:http://espreso.tv/article/2015/10/08/pyat_knyzhok_nobelivskogo_laureata_svitlany_aleksiyevych

Додаток Н**Обласний драмтеатр імені Івана Франка**

Джерело: <http://pravda.if.ua/day-2016-9-20.html>

Додаток О

**Івано-Франківський академічний обласний театр ляльок
ім. М. Підгірянки**

Джерело: <http://ivfrankivsk.glo.ua/cultura/ivano-frankivskij-akademichnij-teatr-lyalok-im-marijki-pidgiryanke.html>

Додаток П**Івано-Франківська обласна філармонія**

Джерело: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=89910>

Додаток Р

Юрій Андрухович

Джерело: <http://andruhovych.info/>

Додаток С

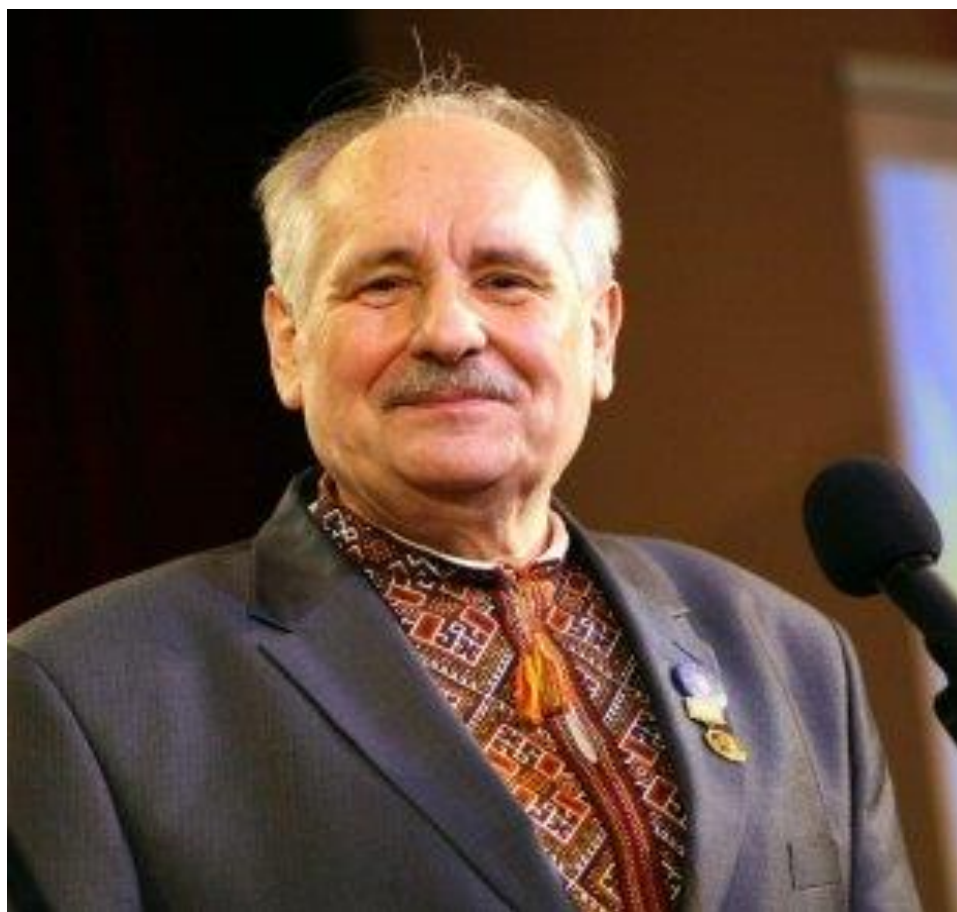
Юрій Іздрик

Джерело: <http://sumno.com/gallery/izdryk-pro-andruhovycha/>

Додаток Т

Степан Пушик

Джерело: <http://www.blitz.if.ua/news/10848>

Додаток У**Ольга Бабій**

Джерело: <http://www.paralleli.if.ua/news/38410.html>

Додаток Ф

Світлана Алексієвич

Джерело:http://espresso.tv/article/2015/10/08/pyat_knyzhok_nobelivskogo_laureata_svitlany_aleksiyevych